

1. ЗАГАДКОВИЙ ЛИСТ

Дениско нудився.

Вони щойно переїхали у новий будинок. І тато відразу подався в експедицію, або, як це називають геологи, "у поле". Мама на роботі — в лікарні. А Дениско сам удома. Зараз канікули. У червні він з мамою був у діда в селі. У липні Дениско був у санаторії в Криму. А оце в серпні вони переїжджали в нову квартиру, і тепер — подітися нікуди.

І Дениско нудився. Бо що робити, як ти тут нікого ще не знаєш — усі друзі-товариші лишилися у протилежному кінці міста. Та й взагалі щось, здається, дітей у цьому здоровеннецькому дев'ятиповерховому будинку майже нема. Тобто у горі піску, що височіла посеред двору, длубалася малеча. І в колясках біля під'їзду пищали немовлята. Але нормальних, школярського віку хлопців, з якими можна було б пограти у футбол, не видно жодного.

Дениско самотньо тинявся зі своїм новеньким футбольним м'ячем, який позавчора купила йому мама, і не знав, що робити.

Правда, жив у їхньому будинку один хлопець, з яким Дениско спробував пограти у футбол ще до того, як мама купила м'яч. Хлопець ганяв по асфальту темний предмет — чи то камінь, чи то уламок дерева. Після одного з ударів предмет одскочив і підкотився до Дениска. Дениско підфутболив його і погнав перед собою. Хлопець надбіг, хотів одібрати, але Дениско його обвів і погнав далі. Хлопець був майже на голову вищий за Дениска. І йому стало, мабуть, прикро, що якась "малювка" переграє його, "солідняка". Хлопець підставив Денискові ніжку, і той з розгону ляпнувся на асфальт.

— Цирк поїхав, клоуни лишились! — презирливо хмикнув хлопець і подався геть.

Тільки тепер Дениско побачив, що вони грали у футбол зачерствілою цілушкою чорного хліба. Від цього розбите коліно, здавалося, заболіло ще більше.

Дениско не знав, як звуть хлопця, але подумки охрестив його Піратом. Той весь час ходив набурмосений, супив брови, від чого над переніссям бубнявіла гуля. І взагалі вигляд у нього був неприступний. Більше з ним у футбол Дениско не грав.

Вдома над Денисковим ліжком висить велика, на півстіни, географічна карта Радянського Союзу. Вся вона всяна червоними зірочками. То мама позначила червоним олівцем місця, де бував з геологічними експедиціями Денисків тато. Увечері перед сном і вранці, як прокидається, Дениско завжди розглядає карту. Це вже стало звичкою. Тато змалку навчив його "читати карту", тобто розрізняти на ній моря й океани, ріки й озера, степи, пустелі і гори, тайгу і тундру... "Треба любити географію, бо це наша земля, на якій ми живемо, — говорив тато. — Географія й геологія — то науки про землю. Тільки географія про те, що на землі, а геологія — про те, що під землею".

І Дениско привчився дивитися на карту і уявляти собі далекі краї, зображені на ній. Татові розповіді, книжки й телепередачі (особливо "Клуб мандрівників") допомагали йому.

Уява малювала Денискові атомні криголами, а також упряжки оленів і собак на півночі за Полярним колом, і каравани верблюдів на півдні, у пустелі Каракуми, і плотогонів на заході, на Закарпатті, і будівників БАМу на сході, у Сибіру...

Але зараз він щодня дивиться на карту і з прикрістю думає: "Повно на землі людей, а пограти у футбол ні з ким".

Самому грати у футбол дуже важко. Дениско то підбивав м'яч угору головою, то гатив об стінку, але хіба то гра?..

Ех, коли б зараз удома був тато!..

Як любить Дениско грати у футбол саме з татом! Тато ніколи не піддавався так одверто й очевидно, як приміром, дядько Юра, мамин однокурсник по інституту. І разом з тим тато розумів, що Дениско все-таки не Марадона, не Олег Блохін, не Ігор Беланов. Вони грали з татом, як рівні. А гра, як ви знаєте, тільки тоді дає справжню насолоду, коли в кожного є шанси на перемогу.

Тато...

Найулюбленіший, найближчий Денискові чоловік з усіх чоловіків на землі.

Звичайно, мама є мама. Тут нічого не скажеш. Мама для всіх найдорожча. Двох думок бути не може.

Але любов до тата в кожного сина стоїть на особливому місці. Татові скажеш те, чого іноді мамі не скажеш ніколи. Бо тато зрозуміє те, чого мама зрозуміти не може, оскільки вона жінка. Для хлопця тато дуже потрібна в житті людина.

А Дениско тата свого бачить так рідко! І страждає, переживає страшенно. Всього про ці страждання не знає ніхто. Хіба що футбольний м'яч, якому Дениско подумки скаржиться на долю, коли підбиває його ногою...

Власне, м'яч і став причиною отієї пригодницької історії, яку ми хочемо вам розповісти.

З годину потинявшись біля будинку, Дениско вирішив піти додому — дивитися телевізор, незабаром повинні були початися мультки.

Він зайшов у під'їзд, стукнув м'ячем об цементну підлогу і щосили вдарив ногою. Ви самі добре знаєте, як це здорово — бити по м'ячу у лункому під'їзді.

На стіні висіли поштові скриньки — два ряди синіх бляшаних скриньок з дірочками і з білими номерами квартир.

Тільки, будь ласка, не думайте, що Дениско поціляв у ті скриньки. Ні-ні! Дениско поціляв у досить широченький простінок між ними. Він щоразу, коли йшов додому, поціляв у той простінок. І завжди попадав. Але... Навіть найзнаменитіші форварди іноді помилялися.

На цей раз Дениско схибив. М'яч дзвінко вдарився у скриньки. Одна з них клацнула, із скреготом розкрилася, на підлогу посипалися газети і якийсь лист. Видно, замок у скриньки був не дуже надійний.

Дениско лякливо озирнувся і похапцем почав збирати розсипану пошту. Піднімаючи листа, мимохіть глянув на конверт і враз здивовано завмер. На конверті стояла адреса їхнього будинку, квартира номер сім, прізвище Гнатюк і під прізвищем великими літерами — "Цілком секретно". Все це було надруковано на машинці.

У Дениска перехопило подих.

Що таке "Цілком секретно", ви, мабуть, знаєте. Якщо ви читаете книжки і дивитеся телевізор, ви не можете не знати, що такі слова пишуть на листах і документах, які мають надзвичайно важливу державну вагу й цінність, містять у собі таємницю, розголошення якої є злочин і карається законом.

Дениско книжки читав і телевізор дивився.

Тремтячими руками він засунув лист і газети у скриньку, прикрив дверцята і, схопивши м'яч, кинувся додому.

Руки тремтіли в нього й тоді, коли він одмикав двері і довго не міг попасти ключем у щілину замка.

Нарешті відчинив двері і, намагаючись не грукати, обережно зачинив їх за собою. Йому здавалося, що хтось слідкує за ним. Хоча і тоді внизу, під час пригоди з поштовою скринькою, ніхто його не бачив, і на сходах, коли він біг додому, не було нікого. Проте серце його калатало так, що здавалося, от-от вискочить із грудей.

Ще хвилину тому світ був безнадійно нудний, сірий і безбарвний, мов нецікава доросла передача по чорно-білому телевізору. І раптом усе змінилося — телевізор став кольоровим, а передача таємничою і захоплюючою...

Таємниці...

Всі, звичайно, небайдужі до таємниць. Але Дениско ставився до них з особливим захопленням. Може, навіть надміру. Всюди йому ввижалися секрети і загадки. І він без кінця вигадував різні таємничі історії...

Мама, вже звикла до цього і казала, що Дениско, як виросте, стане, мабуть, або слідчим, або письменником-фантастом.

Та тут нічого вигадувати не треба.

Таємниця очевидна— "Цілком секретно"...

Сьома квартира... Сьома квартира...

Це якраз над ними на третьому поверсі. Він з батьками жив на другому у п'ятій.

Дениско прислухався. Спершу він не чув нічого. Потім пролунали чийсь кроки... обережні... повільні... незвичайні...

Сидіти у квартирі Дениско не міг. "Треба піти на розвідку, — вирішив він. — Піти й глянути, що воно і як".

Знову ж таки нашорошивши вуха і сторожко прислухаючись, Дениско обережно розчинив двері і, тихенько прикривши їх за собою, навшпиньках почав підніматися сходами.

От і третій поверх.

Квартира номер сім...

Дениско підійшов до дверей. Затамувавши подих, прислухався. Щоб краще чути, повернув голову і майже притулився вухом до дверей. Погляд його ковзнув по табличці дверей сусідньої квартири. На табличці стояла... цифра сім.

Він подумав, що помилився і прислухається не до тієї квартири. Відсахнувся від дверей і глянув на табличку. Ні! На табличці теж була сімка.

Він розгублено закліпав і озирнувся навколо. На третіх дверях була дев'ятка. На четвертих — десятка...

На площадці було дві сьомих квартири. Восьмої не було зовсім.

Неймовірно! Дениско ущипнув себе за руку, — може, він спить і це йому сниться. Ні, не спить, — заболіло.

І враз двері однієї з сьомих квартир одчинилися, і на порозі з'явилася дівчинка — руденька, веснянкувата, з блакитними усміхненими очима.

Якусь мить вони мовчки дивилися одне на одного.

У Дениска був, мабуть, такий розгублений вигляд, що дівчинка не втрималась — засміялася:

— Тобі щось треба? — спитала вона.

— Ні-ні!.. Нічого!.. Я... я просто так!.. Нічого!.. — Дениско зірвався і, перестрибуючи через дві сходинки, кинувся униз...

2. ЗІРКА

Якщо хтось вам скаже, що у другому класі не закохуються — не вірте.

Звичайно, кохання у другому класі зовсім не те, що кохання доросле, про яке складають вірші, пишуть романи, ставлять п'єси й знімають кінофільми, котрі до шістнадцяти дивитися не можна. У другому класі, звичайно., не одружуються і заміж не виходять. Але як же назвати оте щемливе почуття, коли від одного погляду на кирпатеньку дівчинку з бантиком ви або червонієте, як помідор, або бліднете, як сметана, коли для того, щоб дочекатися, поки вона вийде гуляти у двір, ви відмовляєтесь від морозива, від зоопарку, від мультика по телевізору? Як назвати оте незбагненне почуття, що охоплює вас, коли ви піднімаєте з землі загублену нею перебивну картинку і з трепетом ховаєте в кишеню?

Цього весняно-літнього сезону Дениско закохувався уже двічі.

По-перше, у чорнявеньку реготушку, яка сиділа навпроти нього у вагоні метро і щось шепотіла на вухо своїй товстенькій подрузі, раз у раз зиркаючи на Дениска і захлинаючись від сміху. По-друге, у білявеньку мрійницю (так він її подумки назвав), що стояла біля вікна в універмазі і чекала на свою маму, яка приміряла у кабінці плаття. А Дениско ішов у цей час із своєю мамою купувати м'яч...

Але і те й те кохання було хвилиenne, миттєве, без надії на продовження, і тому швидко минуло. Коли руденька визирнула із сьомої квартири, серце його було абсолютно вільне...

Дениско прогуркотів сходами і, гарматно грюкнувши дверима, кулею вилетів у двір. Голуби, що походжали на асфальті перед під'їздом, панічно захлопали крилами і знялися в небо.

Двір біля будинку ще не був до кінця впорядкований. Будівельне сміття, правда, вивезли, ями позакидали, доріжки заасфальтували... Але ще височіла посеред двору гора піску (видно, залишена для майбутнього дитячого майданчика).

Дениско перебіг двір і сховався за тією горою. Звідси добре було видно увесь будинок — білий, з оздобленими червоним гофрованим пластиком балконами. Оно, на другому поверсі, їхній — стоять прихилені до стіни Денискові лижі. А якраз над ним на третьому — отієї сьомої, звідки визирнула руденька. Це ж треба — та квартира якраз над ними! Як піднятися сходами на площадку, — перша ліворуч. Це ж треба!

Щось аж надто багато незвичайного. І "Цілком секретно", і дві сьомих квартири, і... і руденька. Такого вогненно — рудого волосся Дениско, здається, зроду не бачив. І таких променистих голубих очей... І такої усмішки... І... і взагалі...

— Зірко! — пролунало раптом так несподівано, що Дениско здригнувся.

Якась бабуся, що швидко підійшла, майже підбігла під балкони, дзвінко гукнула, закинувши голову.

— Зірко!

На балконі третього поверху — на отому, що над Денисковим, з'явилася руденька. Дениско навіть не здивувався. Він міг би заприсягтися, що навіть чекав цього.

— Зірко! — гукнула бабуса. — А кинь-но мені, сонечко, біле пластмасове відерце. Я морозива хочу купити на обід. Воно у другій кухні на шафці. Я підійду зараз під той балкон.

— Єсть! — гукнула руденька і зникла.

А бабуса подріботіла чогось за ріг будинку.

Здивований Дениско гайнув поза горою піску, щоб побачити, куди це вона.

І побачив: на балкон третього поверху за рогом будинку вибігла руденька Зірка, тримаючи досить величеське біле пластмасове відерце. Протягнувши руку через бильця, кинула відерце униз. Бабуса одразу підняла його, привітно помахала Зірці і кудись побігла.

Тільки тепер Дениско збагнув усю незвичайність того, що він побачив і почув.

Яким чином руденька, що була на балконі, котрий прямо над їхнім, так швидко опинилася за рогом будинку, на балконі зовсім іншої квартири? Що означають бабусині слова "воно у другій кухні"? І невже руденьку звуть Зірка? Що це за ім'я?

Сьогодні все було таке дивне...

3. ОХ, ОТІ МАМИ!.

Ох, оті мами!..

Як важко щось від них приховати!

Все вони бачать. Все вони помічають. Все вони відчують — будь-яку зміну у вашому настрої, навіть найменшеньку, зовсім незначну. А коли вас по-справжньому щось схвилювало, коли відбулося таке, що має неабияке значення, — критися годі й думати.

Але хіба розкажеш кому-небудь (навіть мамі рідній) про... про те, які променисті очі, яка незвичайна усмішка в руденької дівчинки?

Або про— "Цілком секретно"? Адже зазирати в чужі листи, навіть конверти, — це все одно, що читати їх, все одно, що підглядати, підслуховувати, нишпорити у чужій кишені. Це — ганьба! Мама говорила не раз. Тут вона тверда, як гірський кришталь, непохитна, невблаганна. Цього їй казати не можна. Цього вона не пробачить.

Ну, а дві сьомих квартири?

Тут, здається, можна не критися. Це факт очевидний, незаперечний. Було б дивно, якби він не вразив Дениска.

І коли надвечір прийшла з роботи мама і, тільки-но глянувши на Дениска, одразу спитала: "Що сталося? Що таке?"— Дениско знизав плечима:

— Не знаю... Дивина якась... Я знічев'я пішов сходами нагору, дивлюсь — а на третьому поверсі дві сьомих квартири. Чи то наплутано щось, чи хто його зна...

— А-а, — всміхнулась мама. — Я не встигла ще тобі розказати. На третьому поверсі живе дуже цікава сім'я. Велика. Складається аж з чотирьох поколінь. Вони, кажуть, жили у передмісті, недалеко звідси, мали власний будинок. Той будинок знесли, як забудовували мікрорайон. І дали їм квартиру в нашому будинку. Власне, не одну, а дві квартири —

трикімнатну й чотирикімнатну. Бо їх же багато. І вони попросили будівельників ті квартири об'єднати, прорубати між ними двері. Отже друга сьома — то, власне, восьма. Але вони пригвинтили замість вісімки другу сімку, щоб підкреслити, що живуть однією сім'єю. І вся кореспонденція приходить їм на сьому квартиру.

Так он воно що! Тепер зрозуміло, чому Зірка так швидко опинилася аж на тому балконі за рогом і чому бабуся сказала про другу кухню... Дивна сім'я!

Дві квартири об'єднали в одну.

Неспроста. Мабуть, щось тут є. Ніхто ж цього не робить. А вони зробили.

"Цілком секретно"...

Такі слова просто не напишуть. Якийсь секрет, якась таємниця та є. Що ж воно таке? А може... може, у них там в одній з кімнат хтось замкнений...

— До речі,— сказала мама. — У них, я помітила, дівчинка твого віку. Дуже симпатична. Ти б з нею познайомився. Не так нудився б.

Кров кинулася Денискові в обличчя; воно стало враз червонішим, ніж отой гофрований пластик на балконі.

— Дуже мені треба! От іще!..

— Ну, дивись... Твоя справа, — знизала мама плечима і ледь-ледь усміхнулася.

Ох, оті мами!

4. СОН

Він стояв, як отоді, вдень, перед дверима сьомої квартири і, затамувавши подих, чекав. І двері відчинилися, і вона визирнула, і, як удень, спитала:

— Тобі щось треба?

Блакитно всміхнулася самими очима. А потім раптом сказала:

— А-а... Я знаю... Ти хочеш познайомитися зі мною.

Дениско відчув, як червоніє:

— Дуже мені треба! От іще!..

— Ну, дивись... Твоя справа, — знизала плечима руденька і почала зачиняти двері.

— Та ні... Ні... Я... — схаменувся Дениско.

— Так чого ж ти... Заходь! — і одним рухом вона широко розчинила двері.

Як це часто буває уві сні, він подумав: "Невже це насправді? Невже це не сон?" — і переступив поріг.

— Ну, давай знайомитися, — вона простягнула руку. — Зірка!

— Дениско! — Він потиснув її руку і відчув, що вона якась дивно гаряча.

Зірка всміхнулася загадково. І кивком голови вказала на двері, що вели у кімнату.

Дениско глянув — то були не двері, а величезний поштовий конверт, на якому проступали друковані літери: "Цілком секретно".

І враз літери зникли, і конверт зник. То вже були звичайні двері.

Зірка одчинила їх, і Дениско зайшов у кімнату. Кімната була величезна і зовсім порожня. Тільки у кутку на підлозі стояло пластмасове відерце, наповнене вафельними стаканчиками з морозивом.

— Ходімо! — сказала Зірка.

І вони проминули кімнату і зайшли в другу, таку ж величезну і так само порожню. І знову у кутку стояло пластмасове відерце з морозивом.

Дениско впіймав себе на тому, що йому дуже хочеться морозива. Але він швидше б проковтнув язик, ніж попросив.

Вони перетнули кімнату і зайшли в третю, таку ж порожню, з відерцем морозива у кутку.

— Чому тебе так звуть? — спитав Дениско те, що давно вже хотів спитати.

— А ти не догадався?

— Ні,— сказав Дениско.

— Бо я не дівчинка. Я — зірка. — І вона хихикнула, прикривши рота рукою.

— Як це? — розгубився він.

— Дуже просто, — Зірка вже була серйозна, не всміхалася. — Бо я живу отам, у космосі. — Вона показала вгору.

Дениско звів очі й побачив, що над ними не стеля, а темно-синє небо. І враз догадався:

— Ти — інопланетянка?!

— Авжеж! — усміхнулася вона. — Нарешті! Ну, до тебе доходить, як до жирафи.

— Тому й "Цілком секретно"? — з радістю вигукнув він.

— А як же інакше! От дивак!

— І всі твої родичі — теж?..

— Звичайно.

— А-а... тепер ясно.

— У вас що — всі такі, на вашій Землі?

— Які?

— Товстошкірі. Нетямущі... Але все одно, я дуже рада, що познайомилася з тобою. Мені так нудно. У всьому будинку або немовлята, або вже зовсім дорослі... А нормального школярського віку хлопців, з якими можна було б пограти у футболу, — жодного... Крім тебе.

— Ти — граєш у футбол? — здивувався Дениско.

— Аякже. У нас всі грають у футбол. І моя бабуся грає.

— Та ти що?! — Дениско аж підскочив, так йому це сподобалося.

— До речі, це ж я влупила м'ячем у поштову скриньку. Щоб вона розкрилася. І щоб випав лист із тим "Цілком секретно"... Щоб ми познайомилися... — Зірка дивилася йому просто у вічі і усміхалася так загадково, як можуть усміхатися дівчатка лише уві сні...

5. СУТИЧКА З ПІРАТОМ

Дениско прокинувся з почуттям радості. І хоча він одразу збагнув, що все те йому наснилося, радість не зникла. Навіть навпаки. То було почуття радісного чекання.

Він побачить сьогодні Зірку! Побачить і познайомиться. Просто підійде і скаже: "Давай познайомимось. Я твій сусіда з другого поверху, з п'ятої квартири. Мене звуть Дениско".

Доведеться їй простягати руку. Нікуди вона не дінеться. Вона ж не дика якась. Нормальна дівчинка. І всміхалася так приязно. Все буде добре! Звичайно, ніяка вона не інопланетянка. То тільки вві сні може таке примаритись. Але секрет у них якийсь є. Це точно.

І те, що руденька була втаємничена у загадковий секрет, робило її ще привабливішою, а знайомство з нею ще цікавішим. Дениско був певен: варто познайомитися з нею — і секрет розкриється сам собою. Дівчатка — вони балакучі. Секретів берегти не вміють. Дениско добре це знав.

Він рвучко підхопився з ліжка.

Мама вже не було.

Мама рано вирушала на роботу. Вона ще працювала у лікарні того району, де вони колись жили, і їй доводилось трьома видами транспорту (автобусом, метро і трамваєм) їхати у протилежний кінець міста. Правда, її обіцяли перевести ближче, але, як ви знаєте, це робиться не одразу.

На столі, накритий рушником, стояв сніданок і, як завжди, лежала записка:

"Дениску! Доброго ранку! Гуляй, дивись телевізор. Обід у термосах. Будь обережний. Я сьогодні трохи затримаюся. Піду домовлятися відносно роботи. Не сумуй, любий. Цілую.

Мама".

Обід мама завжди залишала йому у двох великих термосах. Хоч Дениско й був самостійною людиною і ще з дитсадка навчився давати собі раду, часто залишаючись сам удома, але до газової плити мама підпускати його ще боялася. Дениско, правда, вважав, що це зайві перестороги — він прекрасно міг би розігрівати собі обід, — але з мамою не сперечався. Коли їй так спокійніше, хай буде.

Дениско так поспішав, що, п'ючи чай, захлинувся й закашлявся. Йому нетерпеливилось швидше побачити Зірку.

І він побачив її відразу, тільки-но вибіг у двір.

Вона сиділа навпочіпки біля гори піску й будувала для малечі казковий замок. Коло неї стояли троє дошкільнят — хлопчик і дві дівчинки. Вони захоплено дивилися, роззявивши ротики.

Підходити й знайомитися було незручно.

Дениско спинився віддалік і теж став дивитися.

Зірка так захопилася будівництвом, що нічого не помічала і Дениска не бачила.

Нарешті вона підвелася. Одійшла і схилила набік голову, милуючись своєю роботою. Замок справді вийшов ловкенький — з вікнами-бійницями, з зубчастими стінами, шпильастою вежею (за неї правила дитяча піраміда) і червоним дахом (з пластмасового візочка).

— Хай замок поправить свою шапку. Набік з'їхала! — зауважив хлопчик.

— Не шапку, а дах, — усміхнулася Зірка, поправляючи візок.

— Ні — шапку! — вперто повторив малюк.

Дениско вже збирався підійти: це був чудовий привід для знайомства — похвалити замок, завести розмову.

Але не встиг...

Звідки він узявся, той Пірат на велосипеді, — хто його зна. Враз він з'їхав з асфальтової доріжки, на повному ходу промчав повз гору піску, зруйнував колесами замок і, щосили накручуючи педалі, зник за рогом.

Що вже казати про дошкільнят і Зірку! Навіть Дениско зойкнув од несподіванки.

Якусь хвилю Зірка стояла, завмерши від розпачу. А тоді, побачивши, як двоє дівчаток-дошкільнят одчасно уголос заревли, а за мить до них приєднався й хлопчик, сплеснула в долоні:

— От Карабас Барабас! Ну, нічого, не плачте! Ми зараз новий збудуємо.

Але до них уже бігли дві бабусі й мама, що сиділи й балакали на лавці біля під'їзду.

Вони дружно підхопили на руки своїх малят і, щось їм примовляючи, кудись понесли.

Зірка лишилася сама.

Вона обернулася й зустрілась поглядом з Дениском.

Треба було щось говорити.

— От Карабас Барабас! — повторив Дениско її слова і, не задумуючись, додав: — Ну, я йому! Він у мене знатиме!

Зірка всміхнулася, хотіла щось сказати, аж раптом пролунало:

— Зірко! Зірко!

З балкона третього поверху гукала бабуся:

— Біжи, серденько, додому! Ти мені потрібна!

Зірка так нічого й не сказала, тільки махнула рукою і побігла. А Дениско лише тепер усвідомив, що він сказав.

"Я йому! Він у мене знатиме!"

Яке безглуздя!

Що може зробити він, другокласник, здоровенному, на голову вищому за нього п'ятикласнику?..

"Цирк поїхав, клоуни лишились!"

Справедливі слова.

Кров кинулася Денискові в обличчя.

От уже справді — сам зробив із себе посміховисько. Познайомився, називається!

Нічого собі знайомство. Хоч на очі не показуйся.

Дениско побіг додому переживати.

Немає, мабуть, нічого гіршого, як відчувати, що сам себе пошив у дурні.

Препогане почуття!

Хоч лікті кусай, хоч бийся головою об стінку — нічого не допоможе.

Два дні відсиджувався Дениско дома. Не наважувався вийти у двір.

Які то були важкі довжелезні дні!

Крізь вікно він бачив, як катався на велосипеді Пірат. Як знову будувала Зірка дошкільнятам замки з піску. Як стрибала вона через скакалку в самотині. Їй теж ні з ким було гратися.

Звичайно, жили в будинку їхнього віку діти, але час був канікулярний. Всі десь відпочивали, гостювали. І доводилось нудитися.

Як картав себе Дениско за ті необережні свої слова! Але що поробиш. Слово не горобець, вилетить — не впіймаєш.

Вперше, відтоді, як вони поселилися, квартира здалася Денискові тісною...

А на третій день надвечір несподівано у двері подзвонили.

Дениско відчинив і побачив, як на підлогу впала застромлена у щілину записка.

На площадці не було нікого. Тільки відлунювали на сходах чийсь швидкі кроки.

Дениско підняв папірець, розгорнув.

На аркуші із зошита у клітинку дівчачим почерком було написано:

"Проспект Вернадського 15, кв. 210.

Івашенко. Завтра, не пізніше — післязавтра.

Дуже потрібна допомога!

Якщо буде необхідність — подзвонити по телефону 97-32-50, попросити депутата. Четвер з 16 до 18.

Тільки на мене не посилайся!"

В кінці записки була намальована маленька зірочка.

У Дениска закалатало серце. Вона! Звичайно, — вона!

Але що це за адреса? І чому треба дзвонити депутату? І що за дивні слова— "Тільки на мене не посилайся!"

Знову загадки.

Але що б там не було — вона написала йому записку! Сама написала! Значить, він їй не зовсім байдужий. Значить, вона думала про нього.

"Дуже потрібна допомога!"

Значить, вона вірить у нього! Вірить, що він може допомогти, здатен допомогти. Вірить, що він справжній мужчина (як каже іноді тато)!

Дениско кілька разів перечитав записку і, склавши її вчетверо, ховав у кишеньку сорочки. І, здається, саме від цього радісно залоскотало у грудях. Вперше у житті він одержав записку, та ще від дівчинки, та ще з якоюсь таємницею. Хто не знає зараз, що таке вагомість! Всі знають. З наймолодшого віку. Як починають щось розуміти і дізнаються про космос, про ракети, про космонавтів. Всі знають.

В цю мить Денискові здалося, що він відчуває саме невагомість. Наче перебував у космосі — таким легким зробилося його тіло.

Дениско не міг більше сидіти вдома.

Її записка наче звільняла його з добровільного домашнього в'язнення.

Правда, вона написала чогось "Завтра, не пізніше — післязавтра". Значить, не сьогодні. Але все одно, перш ніж іти, треба переговорити з нею. Аякже!.. Зірка написала записку, бо вони, власне, ще й не знайомі як слід. Вона не певна, чи згодиться Дениско допомагати, чи ні. А на словах вона, мабуть, розкаже, що там з тим чи тією Івашенко і яка допомога потрібна. Аякже!

Вона побігла вниз. Значить, він знайде її у дворі.

В такому піднесеному настрої Дениско вибіг у двір. Озирнувся лаворуч, ліворуч. Зірки поки що не видно.

І тут... він побачив Пірата.

Прихиливши до стіни велосипед, Пірат стояв і гриз яблуко.

Відступати було пізно. Зірка могла вже бачити Дениска...

Якби не ота невагомість, може, Дениско і не одважився б. Але невагомість — то велика річ.

Дениско рішуче рвонувся до Пірата.

— Гей ти, Пірате, чого ображаєш малюків?! — Голос Дениска затремтів.

— Що-о?! — скривився Пірат, наче яблуко враз стало кислим. — Ти що, цуцик, сказився? Ще й обзиваєшся! Ти ж зараз запчастин не збереш.

Він штовхнув Дениска.

Дениско не втримався на ногах і сів на землю.

Пірат зареготав:

— Га-га-га! Гігант!.. Прапор тобі в руки і вітер в спину! Га-га-га!

Може, він би ще й ударив Дениска, але тут почувся строгий голос:

— Ти чого менших кривдиш?

До будинку під'їхав на велосипеді чорнявий, з ледь помітною сивизною широкоплечий чоловік.

— А чого він... лізе? — одразу втягнув голову в плечі Пірат. — Він перший...

— Що? Вдарив тебе перший? — щиро здивувався чоловік.

— Та ні... але... — зам'явся Пірат.

— Ти ж диви: який здоровий, а він...

Пірат нічого не відповів, притьмом скочив на свій велосипед і погнав геть.

Чоловік з цікавістю глянув на Дениска, що стояв і обтрушувався:

— Так що — правда, ти перший?

— А чого він дошкільнят кривдить, замок їм з піску валяє? — опустив голову Дениско.

— А-а... так ти д'Артаньян? Благородний мушкетер? — усміхнувся чоловік. — Тоді молодець! Хвалю! Придерж двері, поки я велосипед затягну.

Дениско, червоний від задоволення, придержав двері, поки чоловік закотив велосипед у під'їзд. А тоді став крутити головою, озираючись. От би Зірка почула!

Він відчував себе героєм. Йому вже здавалося, що то не Пірат пхнув його, а він Пірата. І що не він, а Пірат сів на землю, не втримавшись на ногах.

Але Зірки не видно було ніде.

До самісінького смерку пробув Дениско у дворі, але так Зірку й не побачив. Пішов він додому тільки тоді, як прийшла з роботи мама.

Перед сном Дениско кілька разів перечитав записку. А потім сховав її під подушку.

6. МАРІЯ ІВАНІВНА

Йому так не терпілося, щоб настало завтра, що навіть уві сні він кудись біг, поспішав, не міг зупинитися.

А коли прокинувся, одразу сунув руку під подушку. І похолов. Спершу здалося, що записка зникла. Але записка знайшлася. Просто вона підбилася аж під стінку. Дениско перечитав її, наче вперше.

Знову радісне піднесення охопило його.

Як прекрасно жити на світі, коли немає нудьги, коли є таємниці й загадки, коли чекаєш зустрічі і певен, що вона відбудеться!

Спершу Дениско вибіг на балкон. Але з балкона він нічого не побачив. Постоявши з півхвилини, Дениско побіг у двір.

Він зайняв учорашню зручну позицію за горою піску і почав чекати. Балкони третього поверху, за якими він спостерігав, були безлюдні.

Навіть з під'їзду за цей час ніхто не вийшов.

"Ну, ще рано, — подумав він. — Ті, кому на роботу, вже пішли. А ті, хто не працює, або ще сплять, або снідають... І вона, мабуть, ще снідає".

Минуло ще півгодини. З під'їзду якась мама викотила коляску з немовлям. Потім ще дві мами вивели за ручки дошкільнят. Одна — хлопчика, друга — дівчинку.

Руденької не було.

"Ну й апетит! Невже вона так багато їсть?"

Скільки ще минуло часу, Дениско не знав. Хвилини тяглися, тяглися, тяглися... У під'їзд входили, з під'їзду виходили люди — жінки, дідусі, бабусі, юнаки, дівчата...

І раптом...

З під'їзду вийшов Пірат. З велосипедом. Сів і поїхав прямо до Дениска. Дениско завмер. Але Пірат удав, що не бачить його. Хоча Дениско був певен — бачить, бачить, не може не бачити. Коли той, зовсім близько проїхавши по асфальтовій доріжці, завернув за ріг будинку, серце Денискове сповнилося торжеством. Боїться, боїться, не хоче зв'язуватися!.. Ну чому, чому Зірка не бачить?

Але руденької не було...

"Ой! — зненацька, як блискавка, спалахнула думка. — А може ж, вона зараз там, на проспекті Вернадського, 15, квартира 210!.. Може, там щось відбувається... страшно. І потрібна моя допомога, я... стовбичу тут у дворі, виглядаю її, як... як дурник!"

Він кинувся на вулицю.

Проспект Вернадського був зовсім близько — перетинав їхню вулицю Довженка. На проспекті Вернадського стояла школа, в яку мама вже записала Дениска. Але школа була дванадцятий номер. А п'ятнадцятий

— навпроти. Величезний шістнадцятиповерховий будинок з багатьма під'їздами.

Дениско одразу знайшов двісті десяту, навіть не питав нікого. Над під'їздами висіли скляні таблички з номерами квартир. Двісті десята — на найвищому, шістнадцятому поверсі. Ліфт був швидкісний, і коли Дениско піднімався, йому позакладало вуха. Може, через це він відчув себе майже космонавтом, що вирушає у небезпечну космічну подорож.

У грудях повівав холодний протяг.

Дениско не став довго роздумувати над тим, що він скаже, коли двері відчинить та (чи той) Івашенко. Скаже просто: "Пробачте, чи не потрібна вам якась допомога?" А там усе з'ясується.

Але двері не відчинив ніхто...

Дениско все натискав і натискав на кнопку дзвоника. І чув, що дзвоник деренчав у квартирі. Але ніхто не відчиняв. І було тихо. З інших, сусідніх квартир лунали голоси, чулася музика, співи, — чи то радіо, чи то телевізори. А за дверима двісті десятої, коли Дениско натискав кнопку, чулося тільки деренчання дзвоника.

"Дивно, — подумав Дениско. — Невже вона мене розіграла? Але — для чого? Дивний якийсь розиграш... А може, просто, щоб познайомитися?.. Так чи інакше — треба її знайти. І сказати, що я тут був. Хай знає".

Дениско подався додому.

У дворі Зірки не було.

"Треба обдурити долю, — вирішив Дениско. — Треба вдати, наче не чекаєш. І вона з'явиться".

Він уже помітив, що, коли дуже чогось чекаєш, — ніколи не трапляється. Трапляється тоді, коли не чекаєш. Наприклад, татові листи. Весь час зазираєш до поштової скриньки, — нічого нема. А заграєшся, забудеш, — зирк, і є.

Але як тут обдурити долю, як тут удавати, що не чекаєш, коли очей від під'їзду і від балконів одвести не наважуєшся, щоб не пропустити...

"А може, вона взагалі тут не живе, а була в гостях?.. Але чому ж тоді мама сказала, що у дивній сьомій квартирі є дівчинка, симпатична, і радила познайомитися?.. А може, вона захворіла? А може, пішла кудись, поки я бігав?.."

Дениско вже тричі забігав додому і, залишивши на всяк випадок двері на площадку відчиненими (щоб знову ж таки не пропустити), сторожко прислухався до звуків над головою. Але ніяких звуків не було. Наче обезлюднів третій поверх. Наче вимер.

"А може, й справді там нема зараз нікого. Може, кудись пішла з бабусею зранку. А батьки на роботі... Чого я хвилююсь?"

Надійшов час обіду.

І хоч їсти не хотілося зовсім, Дениско одкрив один термос, налив собі у чашку бульйону, витяг курячу ніжку, з другого термоса наклав на тарілку картопляне пюре і почав їсти одразу перше і друге: жував ніжку, пюре, запиваючи бульйоном, — щоб швидше.

І враз... враз над головою чітко пролунали кроки. На третьому поверсі хтось важко йшов, шкутильгаючи.

Дениско завмер з курячою ніжкою у руках.

В уяві раптом виник пірат Джон Сільвер — здоровенний, дебелий, на дерев'яній нозі. Торік Дениско бачив по телевізору фільм "Острів скарбів", який справив на нього незабутнє враження.

"А раптом... щось сталося... страшно?! Чого ж її не видно... Може... може, вона в небезпеці... А я тут спокійно жую курячу ніжку..."

Дениско підхопився й кинувся до дверей. Обережно, щоб не клацнути замком, одчинив і визирнув на площадку. Десь нагорі гримнули двері ліфта і рівномірно загуло — ліфт опускався вниз. У якійсь квартирі співала Алла Пугачова про "миллион, миллион, алых роз", десь гавкав песик, хтось із кимсь лаявся — звичайні — нормальні звуки звичайного великого будинку.

А в цей час у сьомій квартирі на третьому поверсі, може...

Дениско обережно прикрив двері і, відчуваючи у грудях холодок, почав підніматися сходами. Десь пронизливо зойкнула дівчинка — Дениско аж здригнувся: йому здалося, що це її голос.

Підійшовши до перших дверей з табличкою "7", він затамував "одих і прислухався. Начебто нічого підозрілого.

Він наблизився до других дверей із сімкою. Приклав вухо майже впритул і завмер, прислухаючись.

О! Ті ж самі важкі кульгаві кроки... І якесь бубоніння... Чи то, розмова, чи то спів такий басовитий...

Він так захопився, що навіть не почув, як на третьому поверсі зупинився ліфт. І обернувся лише тоді, як з ліфта вийшла бабуса з двома повнісінькими сумками у руках.

Вона, звичайно, бачила, як він притуляв вухо до дверей. Дениско злякано присів.

Але бабуся дивилася на нього добрими усміхненими очима лагідно й привітно.

Це була та сама бабуся, що гукала до Зірки і просила скинути пластмасове відерце. В неї були такі ж блакитні очі, як у руденької дівчинки.

— О! — весело сказала бабуся. — А я якраз думала — хто мені допоможе сумки занести в хату?

Дениско розгублено закліпав очима, не знаючи, що робити. Найрадше він чкурнув би зараз світ за очі від сорому, від ганьби адже вона бачила, як він підслуховував!). Але й відмовлятися було неможливо (мама завжди вчила його шанувати старших, допомагати бабусям).

Він пересилив себе і ступив до бабусі.

— Б-будь ласка! — Він схопив одразу обидві сумки.

Але бабуся віддала тільки одну, меншу.

— Цю я сама. Тут яєчка. Потовчеш. А мені такої великої яєчні не треба.

Вона одчинила ключем двері і пропустила Дениска:

— Давай!

Дениско з трепетом переступив поріг.

От зараз усе побачить, зараз...

Він потяг сумку з продуктами у кухню. Яка це була — чи перша, чи друга, хто його зна.

— Дякую! Дякую за допомогу! — усміхнулася бабуса. — Ну, давай знайомитися... Марія Іванівна!

Вона простягнула йому руку.

Дениско здригнувся.

Це були ті самі слова, які говорила йому уві сні Зірка.

— Дениско! — пролепетав він, ніяково й невміло потискаючи бабусину руку.

— Маріє Іванівно! З ким це ти розмовляєш? — почувся здалеку басовитий голос. І знайомі важкі кроки залунали десь у глибині квартири.

— У нас гість, Кирюшо! — загукала Марія Іванівна. — Не йди. Не втомлюйся. Ми зараз біжимо тобі назустріч.

7. ДІД КИРИЛО

Вони зустрілися з ним у просторій кімнаті, пройшовши до неї довгим вузьким коридором.

То був високий кремезний дід з великими вузлуватими жилавими руками, що стояв, спершися на дві чудернацькі різьблені ковіньки. Лиса голова. Сиві прокурені вуса. З-під несподівано чорних брів дивилися молоді веселі очі.

— Що за кавалер? Я ревную, — пробасив дід.

— Наш сусід з другого поверху, Дениско, — сказала Ма— рія Іванівна, — допоміг мені сумки занести.

"Звідки вона знає, на якому я поверсі живу?" — здивувався Дениско.

— А-а, це інша справа. Молодець, сусіда. Пора вже й знайомитися, раз живемо поряд... Кирило! — дід прихилив праву ковіньку до стіни і простягнув Денисові руку. Рука була така велика, що Дениско зміг потиснути хіба що два пальці.

— Сідай в нашій хаті... Щоб старости сідали.

Дениско роззирнувся. Кімната й справді була обставлена, як сільська хата. Дерев'яний, нефарбований стіл. Під стіною такий самий дерев'яний довгий вузький ослін. Два ліжка з нікельованими кулями і пірамідами подушок, накритих мереживними покривалами. Мисник з полив'яними горщиками, глечиками і тарілками. У кутку портрет Шевченка, з вишиваними рушниками і паперовими квітами. На підлозі довгі смугасті доріжки.

Трохи дивно було бачити все це у міській квартирі.

— Отак! — важко сідаючи на ослін поряд з Дениском, сказав дід Кирило. — Заздрю тобі, сусідо. Я, на жаль, піднести Марії Іванівні сумки зараз не в змозі. Підупав на ноги... Через той ревматизм змушений тимчасово перейти на утримання жінки й держави.

— Не слухай його, Дениску, — вигукнула Марія Іванівна. — Він ще у нас — ого-го! Такий діяч!

— От-от! Діяч! — зітхнув дід Кирило.

— А що?! Ну, я побіжу на кухню, а ви тут...

І Марія Іванівна зникла.

Дід Кирило глянув у вікно. На якусь мить задумався.

— Я... я піду, мабуть, — підвівся Дениско. Хоча йти йому й не хотілось.

— Що? — наче прокинувся дід. — А що таке? Чого це? Посидь. Якщо не поспішаєш, звичайно. Якщо діла термінового нема.

— Та нема, але... Чого я вам заважати буду?

— А чим ти мені заважаєш? Навпаки. Думаєш, весело самому отак цілісінький день... Усі на роботі... Марія Іванівна господарює...

— А вона вам хто? Мама? — несподівано вирвалося у Дениска.

— Що? Мама?.. Ха-ха-ха! — гучно зареготав дід Кирило. — Та вона ж на сім років за мене молодша. Їй лише сімдесят три, а мені цей год вісімдесят грюкне. Де ти бачив, щоб мама була молодша за сина. Мама! От сказонув! Ха-ха-ха! — Він враз перестав сміятися, подивився на двері й приклав палець до губів. — Тільки ти, — тссс! — не скажи їй цього... образиться... Жінки не люблять, коли...

— Та ні, я... я розумію... але... — знітився Дениско. — Просто ви її "Марія Іванівна", а вона вас "Кирюша".

— А-а, ну це так уже склалося... Вона ж у мене вчителька. А вчителька не може бути Маня. Що то за вчителька — Маня? Тільки Марія Іванівна. Ото як назвав я її вперше Марія Іванівна, коли вона тільки приїхала у наші Завалійки у початкову школу п'ятдесят шість років тому, так досі й називаю. Молоденька вона тоді була, сімнадцятирічна, з

отакою косою довгою... у білому платті... Гарна!... Аж очі вбирала. Та й я був нічогенький... Га? — Дід Кирило глянув поверх Денискової голови.

Дениско обернувся.

У дверях стояла усміхнена Марія Іванівна.

— Нічогенький, — кивнула вона. — Тільки настирний.

— Та ну-у!.. — протягнув дід Кирило.

— А що — ні? Одразу залицятися почав.

— Так полюбив же ж. З першого погляду. На все життя.

— То я жартую. Не настирний, — підморгнула Марія Іванівна Денискові.— Гарний був хлопець. І роботящий. Гори перевертав.

— А що — ні?

— От тільки на агронома вчитися не захотів. Як не вмовляла.

— А хто ж тоді звичайним хліборобом був би? Як усі в інтелігенцію та в начальство пішли б? Хто весь народ годував би?..

— Твоя правда! — кивнула Марія Іванівна і з любов'ю глянула на діда Кирила, потім перевела погляд на Дениска: — Щоб добре хліб вирощувати, теж талант мати треба, смак до землі, тонке її відчуття...

— А що ж! — підхопив дід Кирило. — У дурня, в байдужого нічого, брат, не виросте. Самі будяки на полі стирчатимуть, кукіль та бур'ян.

— Ой! — сплеснула руками Марія Іванівна. — У мене ж там цибуля пригорить! — І вже з коридора гукнула: — Зараз їсти будемо! Картоплю заправлю і...

Денискові тенькнуло в грудях. Чогось він дуже соромився їсти з чужих людей. Ще на старій комунальній квартирі сусіди, бачачи, що він часто лишається дома сам, намагалися частувати, підгодовувати його. І Дениско завжди відчував ніяковість, коли його частували. Це наче ображало його маму. Наче вона не піклувалася про нього, морила голодом.

А це ж не так.

— Ну, я піду... Мені вже час. Серйозно. — Дениско почервонів. Він не вмів говорити неправду.

— Так-таки й час? — примружився дід Кирило. — А Марія Іванівна зараз же на стіл накриває. Незручно. Наче гребуєш.

— Та ні. Ні! Просто я щойно пообідав. Чесне слово! — Дениско вдарив себе кулаком у груди. Тут він говорив правду.

— Ну що ж... Дивись... — знизав плечима дід. — Ми гостей не силуємо. Біжи, як треба. А взагалі приходь. Ми з сусідами завжди дружили. Та й хлопець ти начебто гарний. Ми таких любимо. Приходь!

Денискові хотілося спитати: "А де Зірка? Вона вам хто — онука, чи як?" — але він не зважився. Не повернувся в нього язик. Хоча дід був дуже симпатичний, простий. І спитати можна було б. Що ж тут такого?

Коли він вийшов у коридор, з кухні визирнула Марія Іванівна:

— О! Куди ж це ти? Зараз за стіл, сидатимемо. Ображаєш!

— Та ні! Ні! Я тільки що пообідав. Чесне слово! — знову стукнув себе у груди Дениско. — Дякую! Дякую! — І поспіхом, щоб його не зупинили, вискочив за двері.

8. НОВА ЗАГАДКА

Знайомство з Марією Іванівною та дідом Кирилом трохи розвіяло було оту атмосферу таємничості сьомої квартири. Ні дід Кирило, ні тим більше Марія Іванівна аж ніяк не скидалися на агентів іноземних держав, шпигунів абощо. Нормальні люди. Причому приємні, симпатичні, товариські.

Дениско майже втратив інтерес до отого "Цілком секретно". Цікавила його зараз тільки руденька Зірка. Куди вона так загадково зникла, пропала? Написала якусь таємничу записку — і десь ділась. Він сушив собі голову, але відповіді не знаходив.

І раптом...

Увечері мама пішла у перукарню робити зачіску, або, як вона казала, "хімію". Чогось та "хімія" тривала завжди дуже довго, годин дві, а то й більше.

Вже посутеніло. На небі замигтіли зорі. Дениско стояв на балконі визируючи маму. А її все не було.

До будинку під'їхав маленький автобусик, "рафик".

З нього спершу виліз молодий дядечко, коротко підстрижений, у джинсовій курточці і таких же штанах. Побіг у під'їзд. Дениско помітив, що він був дуже заклопотаний.

"Щось, мабуть, сталося", — подумав Дениско.

Не минуло й півхвилини, як дядечко вибіг з під'їзду і замахав рукою:

— Давайте! Швидше!

І з "рафика" вилізли спершу молода жіночка у квітчастому платті, потім немолодий уже дядечко у синьому костюмі, у білій сорочці з галстуком. Потім ще двоє дядечків середнього віку, у костюмах. А за ними... Дід Мороз. У білій шапці з червоним верхом, у червоній шубі з білою оторочкою, з довгою білою ватяною бородою, з білими ватяними бровами — точнісінько такий, як ото розвозять подарунки на Новий рік. У руках він тримав досить величеньку синтетичну ялинку.

Дениско аж рота роззявив. Що за маскарад? Чого це раптом Дід Мороз серед літа, у серпні місяці? Жінка, дядечки й Дід Мороз, такі ж самі заклопотані, неусміхнені, як і отой, у джинсовій курточці, швидко, майже бігом, прошмигнули у під'їзд.

Дениско якось мить стояв уражений. А тоді кинувся до вихідних дверей. Почуття цікавості — одне з найдужчих людських почуттів.

Дивні прибульці вже піднімалися в ліфті.

Коли Дениско прочинив двері, то побачив, як, перескакуючи через три східці, піднімався "джинсовий" дядечко (видно, в ліфт не вмістився — ліфт брав лише п'ятьох).

На третьому поверсі вже замуркотіли, розкриваючись, двері ліфта. Почулися голоси.

— Ох, я так хвилююся! — казала жінка.

— Нічого-нічого!

— Все буде гаразд! — заспокоювали її.

Клацнув дверний замок.

— О! А це що таке? — Дениско впізнав голос Марії Іванівни.

— А ми до вас в вечірній час! — неприродно весело вигукнув хтось із прибульців.

Далі голоси злилися у нерозбірливий гамір, двері клацнули, вже не було чути нічого, лише глухе шамотіння.

Дениско здивовано стеноу плечима. Ну й сьома квартира! Щодня сюрпризи, таємниці.

Дід Мороз!

Чого?

Що таке?

І враз промайнула думка: "А що як це — для Зірки? Може, вона серйозно захворіла?"

Дениско нещодавно прочитав книжку "Слон"— про те, як тяжко захворіла дівчинка, і тато, щоб розрадити її, привів у квартиру живого слона. І дівчинка видужала.

У Дениска защеміло серце. Дениско був чутливий хлопчик і завжди переживав, коли хтось хворів, комусь було погано.

Що ж з нею таке? Як же дізнатися?

На третьому поверсі було тихо. Чи то всі перейшли у ті кімнати, що над іншими квартирами, чи й справді відбулося щось серйозне. Бо Дід Мороз мовчати ж не буде. Не для того вирядився чоловік Дідом Морозом, щоб мовчати.

Прийшла мама. Незвична, у дрібних кучериках. Перший день після "хімії" мама завжди була незвична — поки голову не помие, не висушить і не приведе зачіску у нормальний вигляд. І для чого та "хімія"— хто його зна.

Вираз обличчя у мами був винуватий. Вона вже приготувалася виправдовуватися — Дениско завжди їй дорікав, як вона затримувалася у перукарні на "хімії".

Але Дениско мовчав.

— Що сталося? — стурбувалася мама.

Дениско глянув на неї — говорити чи ні. І раптом сказав:

— У цьому квартиру Дід Мороз приїхав.

— Що? — не зрозуміла мама.

— Дід Мороз, — пояснив Дениско. — Такий, як ото на Новий рік подарунки розвозять. З фірми "Світанок".

— То тобі здалося. Чого б це Дід Мороз серед літа їздив.

— Не здалося. Що я — ненормальний? — образився Дениско.

— Ну, то, може, у них якесь свято, маскарад абощо... Не суши собі голову. Лягаймо спати. А то я затрималася. Така черга була... — нарешті вибачилася-таки мама.

Дениско довго лежав із розплющеними очима і не міг заснути. Йому уявлялося, як там, на третьому поверсі, не спить розчервоніла, з перев'язаним горлом, хвора Зірка. Коли Дениско уявляв собі хворого, то чогось обов'язково з перев'язаним горлом. Може, тому, що сам він найчастіше хворів на ангіну і мама завжди перев'язувала йому горло.

Денискові навіть здалося, що і в нього підвищується температура і він захворює.

А коли температура, завжди хочеться чогось прохолодного. Ну, звичайно ж, Дід Мороз прийшов до Зірки. Немає сумніву. Жодного.

З цією думкою Дениско й заснув.

9. ВОНИ ГОВОРИЛИ НЕПРАВДУ

Коли Дениско прокинувся, перша його думка була про Зірку. З цією думкою він заснув і з нею ж прокинувся. І наче не було сну. Він навіть не пам'ятав, що йому снилося.

Дениско не був дуже рішучим. Скоріше навпаки, як усі в міру сором'язливі делікатні хлопчики, перед тим, як щось зробити, він довго вагався.

Але тут він вирішив одразу. Треба її провідати! Негайно. Просто отак зранку.

Вже який день її не видно. Діда Мороза навіть запросили, а він... Добрий сусіда! Мріяв познайомитися, чатував під дверима, а як людина захворіла, то... А ще ж син лікаря! "Чуйне ставлення до хворого важить

не менше, ніж ліки. Добре сердечне слово іноді варте більше, як двадцять таблеток", — часто казала мама.

Дениско поспіхом снідав, механічно перечитуючи мамину записку, (вона знову сьогодні затримається, бо знову іде відносно роботи).

...Але до хворих з порожніми руками не ходять. Хворим завжди щось приносять. Так уже заведено. Як син лікаря, Дениско це добре знав.

Погляд його спинився на серванті. На полиці лежала коробка цукерок, перев'язана червоною стрічкою.

У мамі щоразу був дуже винуватий вигляд, коли вона приносила додому такі коробки. Мама завжди відмовлялася, але іноді відмовитися просто не вміла... Коли людина одужує, їй так хочеться віддячити лікарю.

Як правило, мама віддаровувала комусь ці коробки. Сусідам, знайомим, перукарці, прийомщицям у пральні, хімчистці.

Мама не розсердиться, якщо він візьме для хворої.

Але все-таки... Без дозволу...

Це все одно, що вкрасти. Хоч і в рідної мамі...

"Я скажу їй, що не їстиму цукерок цілий місяць. І не їстиму! Слово честі!.. Мама повинна зрозуміти. Вона ж мама! Та ще й лікар. А це ж для хворої. Вона зрозуміє. Зрозуміє..."

Дениско витяг із серванта коробку й пішов до дверей.

Ну, чого соромитися? Діда Кирила і Марію Іванівну він знає. Хороші, симпатичні, гостинні люди. Що — вони його з'їдять?

Двері відчинила Марія Іванівна. З-за її спини визирав дід Кирило.

— О! — майже одночасно вигукнули вони.

— Заходь-заходь, дорогий сусіде! — першим вигукнув дід Кирило.

— Ласкаво просимо! — усміхнулася Марія Іванівна.

Дениско переступив поріг.

І одразу, наче стрибнув з кручі, випалив, простягаючи коробку, зарані продумані слова:

— Здрастуйте! А це вашій Зірці. Щоб швидше видужувала...

Марія Іванівна так і застигла:

— Що?!

І обернулася на діда Кирила.

— Що-що? — закліпав той очима. — Що ти таке кажеш? Щоб хто видужував? Хто хворий? Звідки ти взяв?

Тут уже Дениско розгублено закліпав очима:

— Ну... Зірці... її ж нема. Не видно...

— Нема! Авжеж! — вигукнула Марія Іванівна. — Бо поїхала. Ану тебе! Перелякав зовсім.

— А я думав... — опустил очі, згораючи від сорому, Дениско.

— Ну, то нічого... то буває,— лагідно заспокоїв його дід Кирило. — А цукерки ми візьмемо. Передамо їй, коли приїде. Якщо не той... не крадені...

— Ні... ні, наші,— ледь вимовив Дениско.

— Ну, раз наші, то все в порядку.

— Вона зараз у Середній Азії,— сказала Марія Іванівна. — Поїхала в гості до дяді й тьоті. Тобто до нашого другого онука Степана і його дружини Саїди. У Фергані живуть. Будував там Степан іригаційну систему, канали тобто, щоб поля зрошувати, познайомився з Саїдою...

— ... і став узбеком, — усміхнувся дід Кирило.

— Ну чого це узбеком! — сказала Марія Іванівна.

— А ким же! Степан-алейкум!

— Ну, Кирюша, це вже...

— Жарт! — підморгнув дід Кирило Денискові.— Стьопа наш молодець. Вважай, дружбу народів на практиці у життя проводить. Двох діток мають. Дівчинка і хлопець. Оксана і Саїд.

— А Зірка вам хто? Онука? — спитав Дениско, трохи прийшовши до тями.

— Бери вище! Правнучка. Отак!

Очі діда Кирила засяяли. Одразу стало видно, як ніжно він любить оту свою руденьку правнучку Зірку.

— Скажіть, а чого це до вас учора Дід Мороз приїздив? На "рафику"...

— знову ж несподівано для себе спитав Дениско.

Дід Кирило і Марія Іванівна презирнулися, і Дениско вловив розгубленість у їхніх поглядах.

— Дід Мороз?.. Гм... Кирюшо? — Марія Іванівна безпорадно подивилася на діда Кирила. Той знизав плечима:

— Гм... Не знаю... Тобі, Дениску, мабуть, здалося... Або, може, у якусь іншу квартиру...

— Ні... по-моєму... у вашу... — розгубився Дениско теж.

Він бачив, він відчував, що вони говорили неправду, і їм було незвично й важко це. Вони, мабуть, не любили, не вміли говорити неправду, але чогось мушили. Йому стало жалко їх.

— А може, я помиляюсь, — почервонів він. — Може, я справді помиляюсь. Вибачте, мені, мабуть, здалося.

— Ну, от бачиш, — полегшено зітхнула Марія Іванівна.

— То я піду... вибачте, — заквапився Дениско.

Яка ж то мука — бачити, як хороші симпатичні люди кажуть тобі неправду!

— То ти заходь, заходь, — бадьорим голосом сказав дід Кирило.

— Так, так, заходь, — повторила Марія Іванівна.

Дениско поспішив вийти на сходи.

"Ну, нащо, нащо я виліз із тими цукерками? Із тим запитанням про Діда Мороза? Чого я не зайшов, не спитав просто: "А де ваша Зірка?" Все було б нормально. А так... Що я тепер скажу мамі? Коли для хворої — це одне! А коли просто так — зовсім інше. Хто дав мені право..."

Дениско мучився і картав себе цілий день. Настрій у нього був препоганий. Гірше не придумаєш.

З острахом чекав він приходу мами.

Але мами — то незвичайний народ. Вони все розуміють з півслова. І коли Дениско, червоніючи й затинаючись, почав:

— Мамочко, ти пробач, ту коробку цукерок, що лежала в серванті, я... — мама не дала йому договорити:

— ...Комусь подарував!.. От молодець! Спасибі тобі! А то вона так муляла мені очі. Ти ж знаєш... — Вона обняла й поцілувала сина. — Все гаразд. Не переживай.

Дениско не витримав і... заплакав.

Він же тільки перейшов у другий клас і ще не навчився стримувати сльози.

10. ПЕРЕДАЧА

Дениско знову піднімався швидкісним ліфтом на шістнадцятий поверх будинку номер п'ятнадцять по проспекту Вернадського.

І знову відчував у грудях тремтливий холодок — і від швидкого підйому і від хвилювання.

Мабуть, таки недарма лишила йому Зірка записку. Недарма. Не розигриш це, мабуть, а справді. Не могла Зірка сама цю справу зробити, бо відлітала у той вечір у Середню Азію. І тому попросила його.

Але що ж то за справа, яка вимагає допомоги від другокласників?

Дениско підійшов до дверей двісті десятої і натиснув на кнопку. Знову, як тоді, у квартирі задеренчав дзвінок.

І знову ніхто не відчинив.

Дениско натиснув і не відпускав кнопку. Дзвінок деренчав безперервно і якось жалібно, тривожно.

Тривога закралася у Денискове серце. А що, як... сталося нещастя? І той, хто у квартирі, не може відчинити. Мама розповідала колись про випадок, коли інвалідові Вітчизняної війни стало погано, а дома нікого не було. Довелося ламати двері. Добре, що він устиг подзвонити в лікарню по телефону. Ще трохи, і було б пізно.

А тут, може, нема телефону...

Дениско вирішив не відступати.

Він спершу стукав у двері кулаками. Потім притулився до дверей спиною і почав гатити п'ятами.

Відчинилися двері сусідньої квартири, визирнула жінка з немовлям на руках. За спідницю її трималася дівчинка років трьох, за нею стояв хлопчик років п'яти.

— Що таке? Чого ти? — спитала жінка. — Там нікого нема.

— А де? — підвів на жінку очі Дениско.

— Захворіла. В лікарню одвезли. А ти хто? Онук? Згадали нарешті! Безсовісні! — Жінка дивилася на Дениска з презирством. — Кинули немічну стару людину напризволяще. Теж іще — діти! Розмінялися, одселили і — пропадай, мамо! Живи як хочеш. Інша б до суду подала. А ця тільки образилася та й усе. Я б давно подзвонила, розшукала, присоромила, так не хоче ж ні адреси говорити, ні телефону. Нічого.

Дениско зіщулювся під нищівним поглядом жінки.

— А... в якій вона лікарні? — ледь чутно пролепетав.

— Та в якій же! В районній нашій! Бач, уже три дні, а не знаєте навіть. Хоч би передачу однесли.

— А... що можна?

— Усе можна! В неї серце. От родичі! От родичі! — Жінка скрушно похитала головою.

Потім, мабуть, побачила, який розгублений Дениско і, стишивши голос, сказала:

— Ти пробач, хлопче, може, ти й не винен. Звичайно, дитина. Як тебе батьки настроюють, так ти і... Але, розумієш, накіпіло. Якби не моє оце господарство, — вона по черзі поклала руку на голівки хлопчика й дівчинки, — я б сама... Ой, що я у дверях стою, тут же дме! Протяг! Застуджу дітей! Ану або заходь швидше, або...

— Ні, ні, я побіжу! — рвонувся Дениско.

— Перша терапія, п'ята палата! — встигла гукнути йому навздогін жінка перед тим, як зачинити двері.

Дениско біг додому. Щоки його палали.

Чому він не сказав, що він зовсім не онук тій нещасній жінці? Не встиг? Чи не захотів нічого пояснювати, бо це б вийшло довго і не дуже ймовірно? Хто його зна.

Не сказав та й усе. Тільки стояв і пік раків за чужу ганьбу.

Так, Зірка права. Тут справді потрібна допомога. Звичайно, треба розшукати родичів хворої. Мабуть, вони й не знають про те, що вона в лікарні. Але це довго. Це потім. А зараз — зібрати передачу.

Дениско, як вітер, влетів у квартиру й кинувся на кухню. Захлопав дверцятами кухонного гарнітуру. Плямкнув дверцятами холодильника. І спинився, розмірковуючи. Що ж передати? Ковбасу? Сир? Масло? Яєчка? Яблука? Хліб? Варення?.. Чи передають таке хворим?.. Яблука, звичайно, можна... Але...

Дениско почав згадувати, що мама приносила йому, як він лежав у маминій лікарні з фолікулярною ангіною. Приносила бульйончик у термосі, какао, морс... "Хворим дуже корисно тепле пиття", — говорила тоді мама.

Дениско глянув на термоси, що стояли на столі. То був його обід, який, як завжди, залишила йому мама. Улюблений Денисків курячий бульйон. Рисова каша. Курячі котлети. Пара печених яблук. Якраз те, що потрібно хворій. Краще не придумаєш.

А він... Що він — з голоду помре без обіду, чи що? Ковбаси з'їсть із хлібом, яблук погризе. Варення дві ложки. Го-го! Не пропаде! Мама лікар. Вона все зрозуміє. За цукерки ж не лаяла. Навпаки.

В кухні на підвіконні лежали поліетиленові кульки з ручками. Великі, з темною картинкою, на якій ледь можна було розгледіти собаку-спанієля на траві. Мама ходила з тими кульками в магазин. Щоб не рвалися, вона брала одразу два, вставляла один в один.

Дениско теж так зробив. Поставив у кульки свої термоси, поклав кілька яблук, у маленький кульочок — півбатона. Подумав і поклав ще шматочок кексу з ізюмом, "Столичного", який він дуже любив.

І вирушив.

Мама показувала йому, де лікарня. Вона ж саме ходила туди влаштовуватися. І сьогодні піде. Тільки після обіду.

Це було ще ближче, ніж до Вернадського, 15, тільки в інший бік.

Дениско спитав якогось дядю в халаті, чи то лікаря, чи то санітара, де перша терапія. Той показав.

Дениско бадьоро зайшов до білого безлюдного передпокою з шаховою плиточною підлогою. Прямо скляні двері. Ліворуч у стіні довгасте віконце з синьою табличкою нагорі — "Прийом передач". Замкнене.

Глянув на об'яву край віконечка: "Передачі приймаються з 8 до 10 та з 17 до 20". Перевів погляд на годинник над дверима: пів на одинадцяті. Запізнився! Що ж робити? Чекати аж до п'ятої вечора? А в нього ж у передачі обід. Хто ж обідає так пізно?

Він підійшов до дверей, потяг за ручку, двері прочинилися — не замкнені. Зазирнув. На стільці біля дверей читала книжку сива нянечка в білому халаті. Повернула голову, глянула на Дениска поверх окулярів.

Зміряла поглядом. Побачила кульок.

— О! Чого ж ти так пізно? От сердега! — Вона співчутливо похитала головою, озирнулася й тихо спитала: — В яку палату?

— У п'яту. Івашенко... Будь ласка.

— Івашенко? Щось не пригадую. Новенька?

— Три дні тому...

— А-а... Без мене, значить, поступила. Я раз на три дні чергую. Ну, давай... Мама?

— Б-бабуся, — опустил очі Дениско.

— Тільки почекай там. Я двері замкну. Бо не маю права залишати пост. Принесу записку. — Нянечка взяла передачу, замкнула двері — клацнула ключем.

Дениско не встиг навіть отямитися, як лишився сам у безлюдному передпокої.

Що ж тепер робити?

Чекати записку?

А що ж вона може написати, та хвора бабуся Івашенко, яка не знає, хто приніс передачу?

Ой! А термоси? Про термоси він не подумав.

Чекати, що їх зараз повернуть, смішно. Там же обід, а хто ж обідає о пів на одинадцяті.

Та врешті за термосами можна прийти потім, увечері або й завтра. Треба тікати, поки не повернулася нянечка.

Дениско вискочив на вулицю і побіг додому.

Вперше у житті йому самому, без допомоги старших доводилося приймати рішення, і він не був певен, що робить усе, як слід.

Ну, те, що він приніс передачу, мабуть, правильно. А тепер? Що робити тепер?

Однією передачею тут не обійдешся. Треба нести й завтра, й післязавтра. Але навряд чи бабуся Івашенко погодиться приймати їжу невідомо від кого.

Про першу передачу вона ще може подумати, що її приніс рідний онук.

Раз сусідка прийняла Дениска за онука, — значить, існує у природі рідний онук. Сусіди, як правило, такі речі знають.

Онук... Приблизно одного з Дениском віку...

А що як спробувати розшукати його! І поговорити. Сусідка ж сказала: "Може, ти й не винен. Як тебе батьки настроюють, так ти і..."

Справді. Може, той хлопець не такий уже й Карабас. Просто слухає батьків і нічого не розуміє.

Але як же його знайти, того онука? Ні імені, ні адреси. І сама бабуся Івашенко не скаже. Раз навіть і сусідці не говорила, не скаже.

Як же знайти?

І тут Дениско згадав про депутата.

"Якщо буде необхідність — подзвонити по телефону 97-32-50, попросити депутата. Четвер, з 16 до 18".

Сьогодні саме четвер.

У Дениска було кілька двокопійників. Мама йому спеціально залишала, щоб він удень дзвонив їй з автомата на роботу. Це він робити умів. Хоча доводилося тягтися, щоб покласти монетку, та й набирати номер було височенько.

Ну, що, хіба з'їсть його депутат, як він подзвонить! Не іграшки ж — хвора бабуса, безсовісні родичі... Серйозна справа. Може, й додумається депутат, як допомогти. Не просто ж людина — депутат. І недарма ж Зірка писала. Певне, щось знає про депутатів.

Дениско почав дзвонити рівно о четвертій. Але у трубці чулися переривисті гудки — зайнято.

Майже півгодини не міг Дениско додзвонитися.

Нарешті у трубці клацнуло, й чоловічий голос сказав:

— Слухаю.

— Товаришу депутат? — голос у Дениска зірвався.

— Так.

— Товаришу депутат, вибачте, тільки не кладіть одразу трубку. Справа серйозна. Треба знайти одного хлопця...

— Ну-ну... Я слухаю. Що за хлопець? Чого його треба шукати?

— Ви тільки не смійтеся. Його бабуса лежить зараз у лікарні.
Прізвище Івашенко. Живе на проспекті Вернадського, 15, квартира 210.

— А як звати хлопця?

— Не знаю.

— А прізвище теж Івашенко?

— Не знаю.

— А бабуса теж не знає?

— Не хоче говорити.

— Гм... Бабуса сама живе?

— Сама.

— А до того, як одержала на Вернадського квартиру?

— Вони розмінялися, — згадав Дениско. — Її одселили.

— А-а, ну тоді легше. У райраді, у житловому відділі можна довідатися. Подзвоніть мені у наступний четвер. Повторіть прізвище і адресу. Записую.

— Івашенко. Проспект Вернадського, 15, квартира 210.

— Ім'я та по батькові?

— Не знаю.

— Гм... А ваше прізвище? І адреса.

Дениско затнувся. Говорити? А чого — ні?

— Мироненко Денис. Довженка, 19, квартира 5.

— Довженка, 19? — чи то здивувався, чи то не розчув депутат. — Ну що ж, добре. Значить, домовилися. До побачення!

— До побачення. Дякую. — Дениско повісив трубку. Йому навіть не вірилося, що все так просто вийшло.

Депутат записав, обіцяв, через тиждень буде адреса. Правда, тиждень — це довгенько. Аж сім днів. Ну, що ж, як треба, він носитиме передачі ці сім днів. Що йому — важко?..

От тільки — термоси... Якось не подумав він про ті термоси. Вони, звичайно, в лікарні не пропадуть. Завтра можна забрати. Але що сьогодні сказати мамі?.. Мама ж одразу побачить, що їх нема. Великі харчові термоси з широкими горлечками. Мама завжди лишає в них обід. Як він не подумав!.. Можна було перелити бульйон і перекласти кашу й котлети у літрові банки. Є ж банки (на буфеті стоять) і пластмасові щільні кришки до них. Що банок нема, може, мама й не помітила б. А термоси... Помітить одразу. Помітить...

Що ж робити?

Так не хотілося б розказувати — і про записку, і про сусідку, і про передачу...

І взагалі — якось негаразд виходить. Вчора — цукерки, сьогодні — термоси. Наче навмисне. Наче він злодієм став, усе з дому тягне. А що як пропадуть термоси? Розіб'є у лікарні хтось. Мама завжди ж так попереджала — диви, обережно, не розбий...

Ні, не сказати мамі нічого буде просто неможливо. А може, й треба сказати. Для користі справи. Мама все-таки лікар. І ходить зараз у ту лікарню, влаштовується. Може, вона щось навіть зробить для бабусі Івашенко...

Сумніви терзали Денискову душу.

І коли прийшла мама, Дениско одразу кинувся до неї:

— Мамо! Мамочко! Я тобі зараз щось скажу. Але пообіцяй, що ти не будеш мене ні про що розпитувати. Я сам тобі потім все розкажу. Але — потім. Добре?

Мама зблідла.

— Що сталося? — самими губами прошелестіла вона.

— Нічого страшного. Нічого. Просто я сьогодні одніс наші термоси у лікарню.

— Для чого?

— Ну, ти ж обіцяла... Я... я одніс у них передачу одній хворій. Бабусі Івашенко. Перша терапія, п'ята палата. Я завтра заберу.

— Не треба. Я завтра сама буду там. А... що з нею?

— Серце.

— А звідки ти... Ну, добре-добре... Пробач. Ти сам потім все розкажеш... Як ти мене налякав!.. Я вже думала... — Мама пильно-пильно подивилася на Дениска. — А що ти їв удень?

— Не хвилюйся! Я так наївся! Ковбасу. Сир. Яблука. І варення чотири ложки. І молоко...

Мама всміхнулася, але губи в неї тремтіли.

Вона обняла Дениска, притисла його голову до грудей. І тихо сказала:

— Ти сьогодні, здається, зробив свою першу в житті самотійну добру справу... Синку мій любий!..

Більше в той вечір вони про це не говорили.

А наступного дня мама принесла термоси й сказала:

— У неї стенокардія. Вона справді дуже хвора, та бабуся Івашенко. Надія Пилипівна. І, видно, дуже нещасна. Весь час мовчить. А коли її питають про рідних, каже, що в неї нема нікого. Хоча це, звичайно, неправда. Дуже сильний характер. До речі, вона, здається, думає, що передачу їй приніс онук. Медсестра каже, бачила, як вона їла твій обід і плакала. А тоді прошепотіла: "Єдиний серед них лишився людиною!.." їй же сказали, що передачу приніс хлопчик і втік... Просто не знаю, що й робити... Це ж обман... і разом з тим... так її жалко...

— Можна, я сьогодні знову понесу? — Дениско благально подивився на маму.

— Ех, в авантюру ми з тобою, синку, вв'язуємося. Але — нехай! — мама махнула рукою. — Відповідати будемо разом.

Дениско, тепер уже не ховаючись, поніс приготовлені мамою термоси з передачею. А для нього обід мама лишила у каструльках (загорнула в кілька газет і поклала під подушки, як робила це тоді, коли в них ще не було харчових термосів).

Санітарка, що приймала передачі, була заклопотана, навіть не глянула на Дениска, мовчки взяла пакунок і понесла.

Дениско без пригод повернувся додому.

11. ПАРАМОН

Настрій у Дениска був препоганий. Ну чого, чого він поліз із тим питанням про Діда Мороза? І вони через якусь поважну причину не змогли сказати йому правду. Між ним і ними, наче чорна кицька, проскочила нещирість. А коли з'являється нещирість, з'являється незручність, яку переступити вже дуже важко. І вийшло, що своїм питанням про Діда Мороза Дениско сам перекрив собі шлях до діда Кирила і Марії Іванівни.

До речі, сьогодні вранці Дениско бачив, як поштарка, кругленька, з ямочками на щоках, завжди усміхнена молодиця розкладала по скриньках пошту.

— У п'яту листів нема? — спитав він (від батька довго чогось не було листів).

— Нема у п'яту, — сказала поштарка. — А от у сьому аж чотири, і навіть один міжнародний. — Вона показала довгастих конверт з багатьма барвистими марками.

"Міжнародний!.. — подумав Дениско. — Чого б це? Якби не "Цілком, секретно", не Дід Мороз, може, нічого б дивного, а так..."

На заасфальтованому майданчику біля будинку стояло кілька автомашин. Серед них жовтенький "Запорожець".

Дениско вже знав, що той "Запорожець" належить Зірчиним батькам.

Зірчин тато, Володимир Петрович, лисуватий, в окулярах, був учений, кандидат наук, кібернетик, працював над створенням електронно-обчислювальних машин. А мама, Галина Семенівна, з короткою хлоп'ячою зачіскою, завжди у джинсах, була оператором тих самих машин на великому заводі-автоматі.

Все це Денискові розказала мама.

Як правило, жовтенького "Запорожця" вдень біля будинку не було. Зірчині батьки їздили на ньому на роботу. А сьогодні чогось стояв.

Дениско саме крутився біля машин, коли раптом з під'їзду вийшов Зірчин тато. Усміхнувся Денискові, як давньому знайомому. Дениско почервонів і привітався.

Володимир Петрович одкрив дверцята "Запорожця" і несподівано спитав Дениска:

— Покататися хочеш?

Дениско ще більше почервонів.

— Сідай. Я в інститут і назад. Статтю треба одвезти.

Ну хто б це з хлопців відмовився покататися на машині?

Відчуваючи у грудях радісне лоскотання, Дениско поліз у машину. Він одразу побачив, що то не зовсім звичайний "Запорожець". Або точніше —

зовсім незвичайний... Дениско вже їздив на "Запорожці". Минулого року, як був із мамою у татовій геологічній експедиції. Він прекрасно пам'ятав, як виглядає салон "Запорожця". А тут...

На передній панелі, поряд з шкалою радіоприймача, було вмонтовано досить величезний телевізійний екран, а праворуч, де на звичайному "Запорожці" шухляда для різних речей, знову ж таки якісь шкали під склом, кнопки, маленькі екранчики.

Між передніми сидіннями поряд з коробкою передач лежала на спеціальному рогачику телефонна трубка з диском для набору номерів.

— Перш ніж їхати, може, подзвонимо мамі? — спитав Володимир Петрович. — Щоб вона знала, що ти не дома. І взагалі, може, вона не захоче, щоб ти їхав зі мною. Все-таки — мама... їй можна подзвонити?

— Можна.

— А ти номер пам'ятаєш?

— Пам'ятаю.

Дениско раз на день обов'язково дзвонив з автомата мамі у лікарню (дома телефон їм ще не підключили). Щоб вона не хвилювалася. Так у них було домовлено.

Дениско назвав номер.

І Володимир Петрович, вже набираючи, спитав:

— Оксана Петрівна? Правильно?

— Правильно.

— Зайнято, — сказав Володимир Петрович, натискаючи на рогачик. — Почекаємо.

— А як це з машини дзвонити по міському? Радіотелефон — я знаю. А по міському? Там же зовсім інше, — спитав Дениско.

— Елементарно. Підключається до АТО— і нема питань.

Володимир Петрович знову набрав номер:

— О! Алло! Оксана Петрівна? Добрий день! Це ваш сусіда з сьомої, Володимир Петрович. Зараз з вами говоритиме ваш син Дениско... Давай! — Він простягнув Денискові трубку.

Дениско ще не встиг піднести трубку до вуха, а вже почув стривожений мамин голос.

— Дениску! Дениску! Що таке? Що...

— Та нічого! Все гаразд. Ми дзвонимо із "Запорожця". З машини... Володимира Петровича. Мені можна поїхати з ним? Ти ж дозволяєш, правда? Ти ж не заперечуєш?

— А куди? Куди ти збираєшся їхати? Ану, дай трубку Володимир Петровичу.

Володимир Петрович узяв трубку:

— Так... так... Звичайно... Та в інститут і назад. Не хвилюйтесь. Все буде гаразд. До побачення! — Він поклав трубку. — Мами усіх часів і народів однакові. Всі хвилюються за своїх дітей. Тут уже нічого не вдієш. Поїхали!

"Запорожець" плавно зрушив з місця й одразу набрав швидкість.

— По-моєму, парко, треба повітря. Правда? — сказав Володимир Петрович.

Дениско раптом побачив, що переднє вітрове скло піднімається, а дах "Запорожця" їде кудись назад. У ніздрі, у рот, в очі вдарила пружна хвиля повітря. Аж подих перехопило. Ух, гарно!

— Здорово!.. Я такого "Запорожця" й не бачив ніколи, — захоплено сказав Дениско.

— І не побачиш ніде. Бо все це — своїми руками, — не без гордості сказав Володимир Петрович.

— Самі робили?

— Ну... не зовсім... Дружина допомагала. А головне — батько. Батько в мене... — почав було Володимир Петрович і раптом затнувся, замовк.

Дениско здивовано глянув на нього, але тут враз гучно заграли бадьора музика. Чи то радіо, чи магнітофон... Дениско заусміхався. Яка ж то насолода отак їхати під музику на машині, коли тебе всього обвіває вітер. Та ще на такій машині! Оце машина! Оце сусід! Оце вчений!

— А телевізор чорно-білий чи кольоровий? — спитав Дениско, від захоплення втративши сором'язливість.

— То не телевізор. Телевізор у машині небезпечний для водія. Водій мусить за дорогою стежити. То дисплей ЕОМ. Чув про ЕОМ? Електронно-обчислювальні машини?

— Чув... трошки... — кинув Дениско. — Комп'ютери...

— Точно! Ти, я бачу, грамотний... — Володимир Петрович усміхнувся.
— Для чого, питаєш, у "Запорожці" комп'ютер? Поясню. Для експерименту. Експериментую. Досліджую. Вивчаю — за якого режиму, тобто за яких умов роботи двигун "їсть" менше бензину. Спеціально міняю в моторі деталі. Дехто каже — дивацтво. Бо це не моя галузь. А мені цікаво. І людям буде корисно й вигідно. Якщо водії витрачатимуть менше бензину. А машин у нас — мільйони. Збереження, заощадження енергії зараз турбує усе людство. Ми всі ще ставимосся до цього не похазяйськи. У тебе теж, мабуть, лампочки світяться часто і в кухні, і у ванній, і в коридорі, коли ти сидиш і дивишся телевизор. Правда?

Дениско почервонів. Бо й справді, коли мами не було вдома, він не лише не вимикав, а навпаки, вмикав світло усюди — щоб не було страшно. Машина загальмувала і спинилася біля великого сірого багатоповерхового будинку.

— Посидь трохи, — сказав Володимир Петрович. — Я тільки занесу в інститут статтю, і поїдемо додому. В мене сьогодні бібліотечний день. Буквально дві хвилини. — І зник у під'їзді.

Дениско лишився в машині.

"Може, той міжнародний лист... неспроста... — подумав Дениско. — Може, Володимир Петрович зробив якийсь дуже важливий, світового значення винахід. І хтось із закордону хоче видурити в нього той винахід...

Але на цьому думки Денискові були перервані.

Не встиг він і оком змигнути, як біля незвичайного "Запорожця" вже зібрався гурт цікавих. Причому самі чоловіки. Жінки проходили, не затримуючись.

— Ти диви!

— Ну й чудасія!

— От понавидумував чоловік!

— А це що таке?

Перехожі безцеремонно зазирали у салон. А дехто навіть мацав руками. На Дениска ніхто не звертав ніякої уваги. Наче його й не було в машині.

Дениско розгубився.

Він намагався протестувати.

— Ну чого ви? Ну не чіпайте!

Але це не допомагало.

Добре, що скоро прибіг Володимир Петрович.

— Вибачайте! Вибачайте! — проштовхався він крізь гурт, сів, і вони від'їхали.

— Це я винен. Забув спустити скло і закрити дах. Коли все на місці, ніхто нічого не помічає, а так... — Володимир Петрович був чимось заклопотаний. — Дениску, мені передали, що дзвонила моя дружина і просила, щоб я терміново приїхав на завод. Просто не знаю, що робити... Я обіцяв твоїй мамі...

— А ви їдьте. Я почекаю там, у машині... якщо можна...

— Ну гаразд! — рішуче кивнув Зірчин тато. — їдьмо! — І натиснув на газ. — Щоб не дратувати цікавих, поставимо все на місце.

Дах поїхав уперед і закрився. Вітрове скло опустилося.

— Розумієш, ми розробляємо для них автоматичну лінію. Знаєш, що таке роботи?

— Чув... трохи... по телевізору.

— Ну так от... Моя дружина, Зірчина мама, Галина Семенівна, працює на заводі наладчицею роботів. Дуже тонка відповідальна справа. Бо вартість одного робочого місця, на якому працюють роботи, — півмільйона карбованців. Отже, будь-яка зупинка дуже дорога. І якщо дружина мене кличе, сталося щось серйозне...

Вони під'їхали до високих залізних воріт.

З прохідної вийшов дядечко у кашкеті, нахилився до Володимира Петровича, упізнав, привітався, запитально глянув на Дениска.

— Це зі мною. Гадаю, перепустки можна не виписувати? Повірите? — сказав Володимир Петрович.

— Ну — хай! — махнув рукою черговий. — Хоч це й порушення, але...

Черговий пішов назад у прохідну. За мить ворота безшумно розсунулися, і вони в'їхали на територію заводу.

Дениско навіть не одразу побачив заводські корпуси, бо вони їхали зеленим коридором, який утворили дерева, що стикалися угорі кронами.

Лише тоді, як вони опинилися біля широких гранітних східців під'їзду, він помітив, що над під'їздом піднімається високо вгору суцільна стіна скла, переплетеного вузькими залізними смугами — наче величезна оранжерея (Дениско бачив у Ботанічному саду).

— Ходімо зі мною. Хочеш? Раз тебе пропустили, то хоч на завод подивишся. Ти ж не був на такому заводі?

— Не був, — признався Дениско.

Через хвилину вони вже входили у величезний цех заводу — наче вокзальний зал.

У першу мить Денискові здалося, що в цеху немає жодної людини. Лише самі чудернацькі машини, що, виблискуючи на сонці металевими деталями, іноді прискорювали, іноді уповільнювали свій рух, іноді на мить завмирили...

Але ось у далекому кінці залу мелькнула синя хустка.

— Дай руку, — наказав Володимир Петрович. — Тут треба пильнувати, бо...

Він не договорив, міцно взяв Дениска за руку, і, обминаючи верстати, вони рушили до синьої хустки.

Дениско не одразу впізнав Зірчину маму. Вона була у блакитному халаті й великих димчатих окулярах.

— Ой, Вовчику, — стрепенулася вона, побачивши їх. — Я тебе даремно потурбувала. Вибачай! Все вже в порядку. Привіт, Дениску!

Вона так спокійно, між іншим привіталася з ним, мовби сподівалася, що він прийде сюди, на завод.

— А що сталося? — спитав Володимир Петрович

— Розумієш, Парамон розладнався, зациквився, і я нічого не могла зробити.

— Парамон — це отой робот, що знімає зараз деталь з верстата, — показав Денискові Володимир Петрович. — Ми його так назвали.

Далі Зірчині батьки почали говорити зовсім незрозумілою для нього мовою, і Дениско перестав їх слухати. Затамувавши подих, він дивився, як працює Парамон.

Металевою суглобистою рукою з двома чіпкими залізними пальцями він обережно брав довгасту лискучу деталь з одного верстата, піднімав угору, переносив і точно вкладав у патрон другого верстата, який негайно починав її обробляти. А Парамон у цей час вертався до першого, виймав з дерев'яного ящика кострубату металеву заготовку і вкладав у верстат. На мить завмирав, чекаючи, поки верстат обробить заготовку, брав її і ніс до другого верстата, який уже обробив попередню деталь і яка вже автоматично вискочила з патрона і покотилася по жолобу у ящик.

Дениско не міг очей відвести від Парамона. На мить Денискові здалося, що він справді живий, отой Парамон. Недаремно йому дали людське ім'я. Денискові навіть здалося, що він зітхає, коли завмирає на мить, перепочиваючи.

— Молодець! — вигукнув раптом Володимир Петрович, рвучко обняв і поцілував дружину. Потім кинув погляд на Дениска і знітився.

— Та вона у нас просто геній, Дениску! Наш професор Сікорський і то б не виявив помилку так швидко.

— Припини, чуєш! Перестань! — нахмурила брови Зірчина мама.

— Ну, все, все! Більше не буду!

— Їдь уже додому. Відпочинь трохи. А то он як попідводило під очима. Всю ніч не спав.

— Єсть, товаришу генерал! Ото тільки подивимося ще трошки з Дениском на робиків і поїдемо.

Вони втрюх поволі пішли цехом.

— Завод зараз переходить на гнучке автоматизоване виробництво, яке має здатність швидко перебудовуватись з одного виду продукції на інший... — почав Володимир Петрович, але Зірчина мати його перебила:

— Ну що ти говориш?! Як на виробничій нараді. Що це тобі... інженер з вищою освітою? Це другокласник. Як наша Зірка. Правда?

— Правда, — сказав і почервонів Дениско ("Як наша Зірка!").

— Ну, зараз другокласники — ого-го! — усміхнувся Володимир Петрович. — Правда?

— Правда, — кивнув Дениско (не міг же він не підтримати Зірчиного тата).

— Не треба йому нічого пояснювати. Він і так усе розуміє. По-своєму. По-дитячому. Що це розумні машини. І щоб їх зрозуміти, треба вчитись, вчитись і вчитись. Бо якщо машини випередять людину, буде погано. Правда?

— Правда, — втретє сказав Дениско. І згадав Парамона...

— Ох! — зітхнула Зірчина мама. — Де там наша Зірка? Я так за нею скучила!

— А я, думаєш, ні! — вигукнув Зірчин тато.

Дениско перехопив їхні погляди і знову почервонів...

По дорозі додому Володимир Петрович сказав:

— Галина Семенівна — таки молодець. Працювати з роботами дуже не проста річ. Деякі робітники іноді відключають роботів і самі починають працювати за них. "Душа не приймає", кажуть. Психологічна несумісність, як твердять психологи. Раніше талант... вроджені здібності вимагалися лише від людей так званих творчих, гуманітарних професій — артистів, музикантів, педагогів... А тепер, коли почалася роботизація виробництва...

Володимир Петрович не вмів-таки говорити з дітьми. Мова його була доросла і складна.

"А симпатичні все-таки вони — Гнатюки, — подумав Дениско. — Дід Кирило підхваляє свою дружину Марію Іванівну, а його онук Володимир Петрович — свою, Зірчину маму. Добре, якби всі так робили... Ніхто б не сварився, не розлучався, не кидав би дітей..."

12. ТАЄМНИЦЯ ТРЬОХ ПОВЕРХІВ

А життя тим часом ішло своїм звичаєм...

Поступово Дениско познайомився з усіма мешканцями квартири номер сім. Тобто не так у буквальному розумінні слова познайомився, як з Марією Іванівною і дідом Кирилом, а просто всіх знав і з усіма вітався. Дід Кирило і Марія Іванівна були, так би мовити, найстарше покоління Гнатюків. Їхній син Петро Кирилович (Зірчин дідусь) зовсім був не схожий на дідуся. Стрункий, молодцюватий, любив їздити на велосипеді. Дениско часто бачив, як він, наспівуючи щось, виводив з під'їзду

велосипед і їхав на роботу. На завод, де він працював токарем вищого розряду. Це він тоді захистив Дениска під час його сутички з Піратом.

Ще менше була схожа на бабу Зірчина бабуся Світлана Василівна, гарна кучерява блондинка з голубими очима. Вона працювала інженером зеленого будівництва, тобто організації по озелененню міста, що висаджує на вулицях дерева, розбиває сквери, парки і сади. На роботу вона ходила пішки. Бо це було зовсім близько — три квартали від дому.

А от Зірчині батьки їздили на роботу машиною, жовтеньким "Запорожцем". Бо працювали далеко, у центрі міста...

— Оце родина! — захоплено говорила Денискова мати. — Тут тобі й робітничий клас — Петро Кирилович, і технічна інтелігенція — Галина Семенівна, і наука — Володимир Петрович, і освіта — Марія Іванівна, і трудове селянство — Кирило Стратонович...

Виявляється, дід Кирило був Стратонович.

Дениско цілком поділяв мамине захоплення сусідами. Але все-таки йому не давали спокою оті таємниці: і "Цілком секретно", і Дід Мороз, від якого вони так загадково чогось відмовлялися...

Та раптом, неждано-негадано для Дениска, його рідна мама стала співучасницею ще однієї з таємниць.

У п'ятницю ввечері, повертаючись знадвору додому, Дениско зайшов у під'їзд і побачив, що біля поштових скриньок стоять його мама і Світлана Василівна, ота несхожа на бабусю кучерява блондинка з голубими очима.

Вони про щось розмовляли.

— Абсолютно згодна! — сказала мама. — Ви прекрасно придумали. Це треба зробити так, щоб було несподівано для всіх. Бо інакше...

Тут мама побачила Дениска і замовкла, не договоривши.

— Отже, домовилися? — спитала Світлана Василівна.

— Домовилися, домовилися! Звичайно! — сказала мама і обернулася до Дениска: — А-а, ти вже додому? Ну, ходімо.

Світлана Василівна, привітно усміхнувшись Денискові, зайшла у ліфт, а вони з мамою пішли сходами. Смішно підніматися ліфтом на другий поверх. Вони ніколи не користувалися ліфтом.

— Про що це ви домовились? — спитав Дениско, коли ліфт поїхав нагору.

— Та!.. — махнула мама рукою. — Тобі нецікаво. То наші дорослі справи.

— А може, якраз цікаво, — образився Дениско.

— Та! Перестань! — знову махнула мама рукою. — Ну, як? Передачу одніс?

Дениско кивнув і знову запитально подивився на маму:

— Мамо! Ну скажи! Ну!

— Не можу, сину.

— Чому?

— Мене просили не говорити. Нікому.

— Ну я ж твій син. Ти що — не віриш, що я вмію берегти таємниці?

— Вірю. Але я теж умію.

Вони вже зайшли в квартиру.

— Ну я нікому не скажу! Нікому! Чесне слово!

— І я — нікому! Ну, нащо воно тобі? Ну потерпи трошки. Мене просили нікому не говорити, а я візьму й розкажу синові. Нікому так нікому. Не можна робити винятків. Навіть для найріднішого сина. — Мама взяла його за голову і поцілувала в обидві щоки.

Але Дениско набурмосився.

— Тільки одну нічку потерпи. Завтра про все дізнаєшся сам, — усміхнулася мама. — Чесне слово! Завтра все буде вже відомо... І взагалі, треба бути стриманим. Це дуже потрібно в житті. І берегти таємниці треба вміти. Таємниця тому й таємниця, що вона невідома для всіх. Якщо таємницю довірити хоч одному, — вона перестає бути таємницею. От є така притча... У давні-давні часи до одного мудрого судді прийшов чоловік із скаргою на свого сусіду, що той зрадив таємницю, яку він йому довірив. Суддя подумав і сказав: "Якщо і є хтось тут винний, то ти сам". — "Чому?" — здивувався чоловік. "Ти не міг зберегти свою таємницю, розповів її сусідові. І хочеш, щоб сусіда зберіг твою таємницю краще, ніж ти сам". Якби ми, лікарі, не вміли берегти таємниць, нам не довіряли б хворі. Адже ніхто не хоче, щоб про подробиці його хвороби знали всі. А часто і про саму хворобу. Існує, синку, навіть таке поняття — лікарська таємниця. То одна із складових нашої лікарської честі... І ти ж мені теж не все говориш...

Після цих слів сподіватися, що мама щось розкаже, було вже зовсім неможливо.

Дениско зітхнув і змирився...

Він ніколи не прокидався вночі.

А тут прокинувся на мить. Йому снилося щось тривожне.

Крізь сон він глянув на мамине ліжко. Ліжко розстелене, але мами в ліжку нема... І, може, через те, що сон був тривожний, він не прокинувся остаточно. Просто закарбувалося в пам'яті — порожнє мамине ліжко. Як епізод тривожного сну...

А коли він прокинувся вранці, то з подивом побачив, що мама спить.

Навіть у суботу й неділю, коли він прокидався, мама завжди вже була на ногах. Вперше він бачив, що мама вранці спить.

Вперше в житті.

Холодний страх здавив Денискові горло. Йому здалося, що мама... не дихає...

Дениско підхопився, кинувся... І тут же побачив — дихає... Дихає!

На столі лежала записка.

"Дениску! Любий! Не буди мене, будь ласка!

Я лягла спати на світанні. Сніданок під подушкою.

Снідай і біжи погуляй. Наша таємниця на сходах.

Цілую.

Мама".

Снідай!

Хто б це снідав, як на сходах таємниця!

Швидко натягнувши штани, накинувши наопашки сорочку, Дениско побіг до вихідних дверей.

На сходах чувся якийсь гамір.

Тремтячими руками Дениско одчинив двері і...

Якби Дениско не чекав "таємниці", не був підготовлений, він би не повірив, що то сходи їхнього будинку. Він би подумав, що просто ночував у гостях, у чужому домі. Сходи були невпізнанні. Ще вчора стіни, а також поручні і сітка ліфта були пофарбовані у темний брудно-зелений колір, сходи й площадки заляпані такою ж фарбою. Шибки вікон на сходах брудні, забризкані білилами, якими фарбували лутки, рами і підвіконня.

Тепер і стіни, і поручні, і сітка ліфта були ніжно-блакитні, сходи й вікна чисті-чистісінькі. Але цього мало — на стінах висіли картини: пейзажі у рамках під склом. Кругом були вазони з кімнатними рослинами. З маленьких вазончиків, прикріплених до стін, до поручнів, до сітки ліфта, звисали виткі рослини: китайський плющ та інші, назв яких Дениско не знав. На площадці стояли по кутках фігурні керамічні навіть не вазони, а квадратні вази, чи що, в яких росли пальми, фікуси і якісь незвичайні ліани з величезним лапатим листям — філодендрони (це Дениско вже потім дізнався, як вони називаються). І біля всіх дверей лежали однаковісінькі гарненькі барвисті килимки для ніг. Ну не сходи, а зимовий сад у якомусь палаці.

Малознайомі Денискові дяді й тьоті з верхніх поверхів, незважаючи на ранню пору, збуджено товклися на сходах і галасували.

— Ну ти диви!

— Це ж треба!

— Ну театр!

— От чудасія!

Десь унизу хтось тонко верескнув неприємним голосом:

— Самоуправство!.. Без дозволу!... За це ще й...

Але голос одразу затюкали.

— Та хіба на добрі справи дозвіл питають?!

— От звикли, звикли на все дозволу чекати! Розпорядження! Директиви!.. Одвикайте! Не ті часи!

— Ініціативу виявляти треба!

Спершу Дениско збіг униз.

У під'їзді було ще краще, ніж на сходах. Ще більше квітів і картин. А над поштовими скриньками прямо на стіні величезними червоними літерами було написано:

"Бажаєм щастя досягти!

Хай поштарі щодня нам з вами

Приносять радісні листи

І поздоровні телеграми!"

Потім Дениско побіг угору.

Найбільше людей зібралося на площадці третього поверху.

І тут Дениско завмер, вражений.

На третьому поверсі казка закінчувалася. Сходи, що вели на четвертий поверх, були брудні, заляпані, стіни зелені, як і до сьогоднішнього дня.

І різниця була така разюча, що аж подих перехоплювало — як можна було раніше так жити?..

На зеленій стіні, що межувала з ніжно-блакитною, був наклеєний аркушик паперу.

"Дорогі сусіди з вищих поверхів! Якщо ви хочете, щоб у вас було так само, як і в нас, звертайтеся у сьому квартиру. Є й фарба, і вазони, і естампи — все можна замовити за недорого ціну. Порадьтеся, вирішуйте!"

Хтось уже потягся був до кнопки дзвінка. І тут Дениско вигукнув:

— Стривайте! Не дзвоніть!.. Будь ласка!..

— А що таке? — обернувся до нього кремезний дядечко.

— Вони сплять, мабуть... Вони всю ніч працювали... Я знаю... Бо моя мама теж...

— А-а... правильно... — погодився дядечко. — Мудра думка, дорогий товаришу. Подзвонимо пізніше.

Дениско ніколи не відчував себе таким дорослим... Йому дуже хотілося ще щось сказати, підкреслити, що й він причетний до цього казкового несподіваного дива на сходах, але нічого не придумав і лише сказав, наслідуючи діда Кирила:

— Отак!

— Правильно! — знову погодився кремезний дядечко.

Весь суботній день і весь суботній вечір мешканці верхніх поверхів працювали на сходах: мили, одчищали, фарбували... Вішали естампи (так, виявляється, називають оті кольорові картини під склом). То був такий веселий суботник, що любо глянути. Жарти, сміх, навіть пісні.

Її душею суботника була Зірчина бабуся Світлана Василівна. Вона керувала, причому так ненав'язливо, так обережно, що ніхто й не помічав, як вона керує. Кому тихенько підкаже. Кому жартівливо порадить, а в кого просто, сміючись, одбере валик з фарбою і сама почне фарбувати, показуючи, як треба. Не всі ж, ясна річ, уміють. А фарбувати, щоб не було ні плям, ні смуг — не така-то й проста штука.

Денискова мама теж брала участь у суботнику, хоч і не встигла як слід відпочити — це Дениско по очах бачив (він маму добре знав). Але на деяких поверхах своєї робочої сили не вистачало. Там уся сім'я на курорті, там хтось хворий, немічний. Доводилося допомагати. Дениско, звичайно, був поряд з мамою: підсобляв, подавав, що треба.

Мама захоплено вигукувала:

— Ну Світлана Василівна! От молодець! От придумала! От організувала!

Дениско не витримав і сказав:

— А нащо було влаштовувати оту таємницю? Не можна було просто сказати людям: "Давайте перефарбуємо сходи". А то дивись — у тебе які кола під очима від безсонної ночі. Вигадали таємницю — як діти.

— Ну що ти, синку! Спробуй умовити! У кожного ж свої плани на суботу. А тут усі побачили — і одразу засоромилися, що в нас така краса, а в них... Таємниця, синку, іноді дуже потрібна річ. Створює елемент несподіванки, як кажуть учені.

— Звичайно! — погодився Дениско. Що-що, а його агітувати за таємниці не треба.

Петро Кирилович, Зірчин дідусь, спеціально для суботника змайстрував пристрій для швидкісної механічної чистки кахля та плитки від засохлої олійної фарби. Це була оригінальна насадка на електро—дрель (замість свердла) з пухнастою сталевою щіткою. А оскільки будівельники позаляпували фарбою все, що тільки могли, й оскільки ніхто, крім Петра Кириловича, користуватися тим пристроєм не вмів, то його весь час гукали і він буквально бігав з поверху на поверх.

Кожного разу, пробігаючи повз Дениска, він привітно усміхався й підморгував йому. Після того епізоду з Піратом Петро Кирилович завжди приязно всміхався Денискові, але сьогодні його усмішка була особливою, — наче між ними існувала таємниця, дружня змова. А може, Денискові просто так здавалося. В усякому разі, він теж усміхався Петру Кириловичу у відповідь, а іноді дозволяв собі й підморгувати.

"От що за дивний закон такий існує,— думав Дениско, — коли людина дивиться на тебе з симпатією, приязно, то й тобі вона подобається. А коли хтось на тебе дивиться косо, з неприязню, то ніяких добрих почуттів викликати в тебе не може".

Піднявшись на шостий поверх, Дениско побачив Пірата.

Той стояв біля підвіконня і ліниво мазюкав по ньому щіткою — фарбував.

Нараз одчинилися двері однієї з квартир і з них вискочила на площадку дебела жінка в халаті, з бігудями на голові, які були недбало прикриті квітчастою хустиною.

— Васю! — сердито гримнула вона. — Я ж сказала, нової щітки не брати! От убоїще! На!

Вона вихопила з рук Пірата щітку, кинула йому іншу, майже лису, сама деревинка, розмахнулася й вліпила синові потиличника, так що той трохи не дзьобнув носом підвіконня. Дениско ще встиг подумати, що вже чув цей голос на сходах. То вона кричала: "Самоуправство! Без дозволу".

Мить — і двері за нею зачинилися.

Дениско завмер. Його ніколи не били батьки. І йому стало боляче, наче це йому дали потиличника.

Пірат Вася обернувся і тільки тепер побачив Дениска. В очах його спалахнула злість.

— Чого вирячився?! У-у! — Пірат Вася замахнувся щіткою на Дениска і... вдарив нею у вікно. З брязкотом посипалося розбите скло.

Пірат Вася зблід і втягнув голову в плечі.

Двері квартири розчахнулися — вигулькнула Піратова мама.

— Що?!

Пірат Вася втупився у підлогу.

— Це я! Я! — поспішливо вигукнув Дениско. — Ненароком!..

Дебела жінка перевела на нього сердитий погляд.

— Нічого! Нічого! Буває! Вставимо! — пролунав згори веселий голос.

Дениско звів очі.

На верхній площадці стояв Петро Кирилович.

— Вставимо! Не хвилюйтесь! — повторив він, з усмішкою дивлячись на Піратову маму. — Не помиляється той, хто нічого не робить.

Жінка скривилась.

— Я... я на лікарняному! У мене ОРЗ! Від нас працює мій син! — І, демонстративно шморгнувши носом, грюкнула дверима.

Якусь хвилю всі троє мовчали — і Дениско, і Петро Кирилович, і Пірат Вася.

Потім Пірат Вася, не підводячи голови, тихо сказав:

— Це я!..

— Я бачив! — промовив Петро Кирилович. — Але добре, що ти признався...

Денискові він не сказав нічого. Він тільки знов усміхнувся і підморгнув йому. І зник — побіг кудись нагору.

А Дениско побіг униз. Серце його співало. Чи може бути щось краще, ніж усвідомлення власного благородства?

13. ВТЕЧА

Вже тижнів три, як нема від тата листів. Татова геологічна експедиція на далекому Уралі. Дениско і мама хвилюються. Тато завжди намагався регулярно надсилати листи з "поля". Де б він не був.

Щоранку, поснідавши, Дениско передусім бере ключа й біжить униз до поштової скриньки.

От і сьогодні...

Замок металево скреготнув, скринька одчинилася.

О! Є!

Разом з газетами Дениско витягнув і листа. Нарешті!

Та раптом він розгублено закліпав очима. На конверті друкованими літерами (на машинці) було:

"ДЕНИСКОВІ МИРОНЕНКУ

(особисто)"

Дениско ніколи в житті не одержував особистих листів. Ніколи! Тато інколи писав на конвертах: "Мироненко О. П. (тобто Оксані Петрівні) і Денискові". Але щоб окремо Денискові Мироненку та ще й "особисто" — такого не було ніколи.

У Дениска тремтіли руки, коли він розкривав конверт.

На невеликому аркуші паперу знову ж на машинці було надруковано:

"Івашенко Юрій Віталійович.

Зеркалова Альбіна Борисівна.

Син Ігор — дев'яти років.

Вул. Олександрівська, 27, кв. 15, тел. 29-98-84".

Депутат! Навіть не став чекати, поки Дениско подзвонить у четвер.
Надіслав поштою. В понеділок.

Оце робота!

Оце людина!..

Вулиця Олександрівська... Це ж у тому районі, де вони колись жили.

Мати чогось на іншому прізвищі. Не хотіла, бач, міняти Зеркалову на Івашенко. Що ж, буває. Але й це вже про щось говорить.

Дениско одразу ж побіг дзвонити.

Не говорити, ні. Він ще не знав, що говорити, як говорити. Просто хотів перевірити. Чи той телефон. Чи не помінявся. Чи живуть вони там.

Телефон мовчав. Не відповідав.

Ну, батьки, мабуть, на роботі.

А Ігор?

Або надворі гуляє, або, може, у таборі, в санаторії...

Говорити, мабуть, треба з Ігорем. Тільки з ним. Дорослі з Дениском говорити просто не стануть.

Ігорю дев'ять років.

Денискові вісім з половиною.

Якщо Ігор такий, як Пірат Вася, буде складно. Може й ніс постраждати... Але Денисків тато завжди каже: "Не бійся, синку, розбитого носа. Бійся ганьби. Слово "боягуз" як причепиться, зубами не віддереш".

Мовчить телефон. Нема нікого.

По дорозі в лікарню Дениско думав, що ж він скаже Ігорю, як скаже. Нарешті надумав, — скаже: "Ти — Ігор? Ти хоч пам'ятаєш, що в тебе є хвора бабуся? Ти хоч знаєш, що вона зараз у лікарні в тяжкому стані? Як ти можеш жити на світі?" — і повісить трубку. Треба бути цеглиною, щоб після таких слів не сказати батькам, не примусити їх піти до бабусі.

Потім подумав: "Значить, ухиляєшся ти, Дениску, від зустрічі. Боїшся за свого носа! Боягуз!" І вирішив — трубку після тих слів не вішати, а призначити побачення, зустрітися й поговорити віч-на-віч. А то хто його зна, може, той Ігор почне відмовлятися. Тоді треба буде його переконати, примусити...

Коли він простягнув, як завжди, передачу у віконце, санітарка, яка ніколи не звертала на нього уваги, цього разу пильно глянула і сказала:

— А-а, це ти?.. Одну хвилинку! — І передачу не взяла, а десь зникла.

Не встиг Дениско здивуватися як слід, — скляні двері розчинилися, з них швидко вийшла санітарка, однією рукою взяла в Дениска кульок, другою схопила його за руку.

— Ходімо! — рішуче мовила вона. — Бабуся просила привести тебе до неї. Якщо не захочеш — силоміць... Як тобі не соромно?! Бабуся так хоче тебе бачити, а ти ні разу її не відвідав. Уникаєш. Лише передачі носиш. Їй не так ваші бульйони й курочки потрібні, як добре слово.

Кілька відвідувачів з передачами, що стояли у черзі за Дениском, щось загули, схвалюючи дії санітарки.

Дениско похолов.

І так розгубився, що покірно почеберяв за санітаркою в коридор.

Лише тут він до кінця збагнув, що зараз буде. Зараз бабуся Івашенко побачить, що це не її онук, а чужий хлопчик і... Вона ж хвора на серце. Їй абсолютно протипоказані, як каже мама, негативні емоції.

У коридорі, відчуючи, що Дениско не пручається, санітарка трохи ослабила руку.

Дениско щосили рвонувся, вирвався й стрімголов кинувся назад до дверей. Санітарка тільки ойкнула. Ойкнули й відвідувачі у передпокої. Але Дениско на це не зважив. Усім тілом вдарився у вихідні двері, вискочив на вулицю й щодуху побіг...

— Так. Більше тобі передачі носити не можна, — сказала увечері мама. — Ну, не сумуй, синку. Ти зробив усе, що міг. Молодець! І добре, що втік. Хворій тобі показуватися на очі таки не варто було... Авантюристи ми з тобою. Як не викручуйся, а неправда завжди вилізе... Ну, я щось придумаю. Завтра не зможу. Буду дуже зайнята. А от післязавтра...

14. ІГОР

Дениско дзвонив другий день. Він уже механічно набирав номер — знав його напам'ять. Але телефон мовчав. Ніхто не знімав трубки.

І от раптом нарешті...

— Алльо!

Дениско вирішив так: якщо відповість мама або тато, він говорити не буде, просто покладе трубку (навіть двокопієчник притискав пальцем, щоб у такому разі не проскочив).

Йому пощастило. Він почув хлоп'ячий голос.

— Ігор? — спитав Дениско. — Батьків дома нема?

— Нема. А хто це?

— Є розмова. Дуже серйозна.

— Хто це?

— Ти мене не знаєш. Але про це потім. Перша умова — батькам поки що нічого не кажи. Йдеться про них. Справа життя і... смерті. (Ці слова Дениско повторював подумки вже два дні.) Розумієш?

— Ні-ні. Не розумію... Хто це?

— Я ж сказав — ти мене не знаєш...

— Або кажи, хто ти, що таке, або... я... Я заявлю в міліцію.

— В міліцію, мабуть, доведеться заявляти якраз мені, а не тобі...
отже...

Хлопчик на тому кінці дроту замовк. Дениско відчув, що Ігор злякався. І зрозумів, що можна натиснути дужче.

— Алло! Тільки не вирубайся, чуєш! Не здумай класти трубку. Бо буде гірше. Всім. І твоїм батькам в першу чергу. Ти чуєш?

— Чую, — тихо сказав Ігор. — Що трапилося?

— Треба зустрітися. Причому негайно.

— Де?

— Ну... ну... хоча б... ну, біля станції метро Жовтнева. Це якраз на півдорозі од мене до тебе.

— Ні! Я не зможу!

— Чому?

— Це... це далеко. Мені так далеко не дозволяють...

"От! Мазунчик! Матусин синок!" — подумав Дениско, але, щоб не зіпсувати справу, вголос своїх почуттів не виказав.

— Ну гаразд. Я під'їду до тебе... Тільки як же... щоб не... У вас у дворі дитячий майданчик є?

— Є.

— А що там? Гойдалка? Каруселі? Грибочки.

— І гойдалка... І каруселі... І грибочки.

— Гойдалка одна?

— Одна.

— Чекай мене біля гойдалки. Я буду десь за хвилин сорок — п'ятдесят. Тільки не здумай кликати хлопців. Тобі особисто нічого не загрожує. А при свідках я говорити не буду. Тільки зірвеш справу, а справа, повторюю, серйозна. І стосується твоїх батьків. У них можуть бути великі неприємності.

— То, може, до батьків і звертайся...

— Ні. Це неможливо. Бо... бо вони — винні.

— В чому?

— Приїду — скажу.

— Добре. Як тебе звуть?

— Дениско... Не бійся, ніхто тебе не зачепить. Але... Ну, приїду — поговоримо. Бувай! — Дениско повісив трубку.

Розмова переконала Дениска, що Ігор зовсім не такий, як Пірат Вася. Боятися нічого, битися він не буде. От тільки те, що Ігоря далеко самого не пускають, справу ускладнювало. Як же він зможе тоді возити передачу в лікарню? А може, він так сказав, бо просто сам побоявся від'їжджати далеко від дому... Ну, там буде видно!

Дениско хвилювався.

Вперше у житті він виконував таку роль.

За тими хвилюваннями не зогледівся, як і приїхав.

Олександрівську, двадцять сім, він знайшов легко. Це якраз навпроти театру, де бував Дениско з батьками на дитячих виставах не один раз. Ще як жили на старій квартирі.

У дворі не було нікого. Жодної душі. Ні біля каруселі, ні біля грибочків, ні біля гойдалки.

"Невже не прийде? Невже обдурив? Невже зірветься?" — з тугою в серці подумав Дениско, підходячи до гойдалки й озираючись.

І враз із фанерного будиночка, що стояв край дитячого майданчика, виліз хлопець. З довгим, як у дівчинки, волоссям. У коричневих вельветових джинсиках, у зеленій, з погончиками сорочці "сафарі". Трохи вищий за Дениска.

Хлопець підійшов, скося глянув на Дениска і спитав:

— Це ти дзвонив?

На щоках у хлопця були червоні випіки, чи то від хвилювання, чи від того, що він виліз із тісного дитячого будиночка, де ховався.

— Я, — сказав Дениско.

— Так що тобі треба? — Ігор намагався говорити зухвало, але голос у нього тремтів.

І Дениско сам розхвилювався.

Ті слова, які він підготував для початку розмови ("Як можеш ти спокійно жити на світі..."), одразу вилетіли з голови, і він сказав:

— Твоя бабуся в лікарні. Ти знаєш?

— Ні. Ми тільки вчора ввечері приїхали з Криму, з Алушти.

— А вона в лікарні,— повторив Дениско, не дуже знаючи, що ж говорити далі.

— А... що з нею?

— Серце. Стенокардія.

— Та ну? Жаль... — Ігор говорив так, наче йшлося не про рідну бабуся, а про зовсім сторонню чужу людину.

І Дениско вибухнув.

— Як... як ти можеш так спокійно?! Вона ж, може, там умирає... І ніхто ні передачі, нічого...

Ігор одвернувся і мовчки колупав черевиком землю. Потім, не повертаючи голови, буркнув:

— Нічого вона не вмирає... Мама каже, що вона придурюється, ще нас переживе.

Дениско розгубився.

— Ну... Ви ж одселили її. Розмінялися. І вона тепер зовсім одна живе. Це ж правда.

— Вона сама винна. В неї такий характер! Вона таке виробляла!

— Що?

— Ай! — Ігор махнув рукою. — Такі скандали були!

— Які?

— Ай! Мама так кричала! "Я не можу більше жити з нею під одним дахом! Вибирай — або я, або вона!"

— А бабуся теж кричала?

— Та ні. В неї інше. Як образиться — місяць може не розмовляти. Мовчить, ні з ким — ні слова.

— А тато? '

— А що тато?.. Не буде ж він розбивати сім'ю.

Очевидно, Ігор говорив не свої слова, а повторював те, що чув не раз.

— І що — це завжди так було? — спитав Дениско.

— Та ні. Як я був маленьким, все було тихо-мирно. Бабуся мене няньчила, ніжна така була. І мама з нею лагідна... Мамою її називала. А потім...

— Але ти ж їй рідний внук. Вона тебе так любить. Треба тобі поїхати в лікарню.

— Що?! Та ти що?! Як дізнається мама... вона... я не знаю...

— Треба поїхати! Хоч один раз. Щоб вона тебе побачила. Розумієш, вона думає, що ти їй носиш передачі...

— Що?! — Ігор здивовано закліпав своїми довгими дівчачими віями.

Дениско знітився.

— Ну, розумієш, уже кілька днів... так вийшло... А позавчора вона раптом сказала: "Передайте, щоб він зайшов у палату. Я його хочу бачити". І заплакала... Я вчора навіть не поніс... І сьогодні...

— Ти?! Ти носив їй передачі?! І вона думала, що це я?!

— Так вийшло... — Дениско почервонів. — Якщо вона тебе не побачить, вона більше не прийме... Розумієш? Я тебе прошу, поїдьмо зараз!

— Зараз? — Ігор розгубився. — Прямо — зараз?

— Авжеж. Відкладати не можна. От передача! — Дениско підняв пакет.

— Але... Зараз же прийде мама. Вона... І вона взагалі не дозволяє...

— На добрі вчинки хіба питають дозволу? А якщо... а якщо твоя бабуся... як ти тоді житимеш?

— Що?... Вона справді дуже хвора?

— Моя мама лікар.

Ігор вагався.

Дениско зрозумів, що дорога кожна хвилина. Якщо раптом зараз у двір зайде Ігорева мама — все пропало.

Він схопив Ігоря за руку.

— Ходімо! Швидше! Швидше!

Ігор трошки начебто опирався, але більше для годиться. Він уже, видно, вирішив піти. Але він був з тих, хто нічого не вирішує сам. Хто пливе за течією і підкоряється чужій волі.

Та враз Ігор уперся і став.

— У... у мене нема грошей... на дорогу. — Він одвів очі вбік.

— У мене є. Не хвилюйся. От! Бачиш! — Дениско витяг з кишені руку і побряжчав монетками.

— І передача... Це ж не наша...

— Нічого. Потім оддасте.

Коли вони їхали в тролейбусі, Ігор раптом глянув у вікно і зойкнув:

— Ой! Мама!

Дениско подивився і побачив дуже гарну жінку у білому джинсовому костюмі, що швидко йшла вулицею, тримаючи у руках великий картатий поліетиленовий пакет з написом: "Таті".

Ігор взявся рукою за щоку і прошепотів:

— Що тепер буде-е!

— Нічого не буде. Ти ж мужчина.

— Вона у міліцію заявить. Я ще ніколи не пропадав.

— Ти повернешся додому швидше, ніж міліція натрапить на твій слід.

Коли вони вже їхали у метро, Ігор спитав:

— Твоя мама працює у тій лікарні?

— Ще ні. Але хоче. Ми недавно переїхали.

— А як же... чому? — Ігор здивовано подивився на Дениска. Дениско махнув рукою.

— Довго розповідати, та й ти не повіриш. А я й сам не все знаю. Мені написали записку, що треба допомогти.

— Хто?

— Одна людина... А твої батьки хто?

— Тато — заступник директора хлібозаводу. Мама працює в "Інтуристі".

"З інтуристами, мабуть, лагідна, ввічлива... — подумав Дениско. — Та й тато на роботі, певно, дає собі раду".

Недобрі почуття до цієї родини, до цього пещеного хлопчика знову ворухнулися в його душі. Але Дениско стримався, не сказав нічого.

У лікарні, як тоді, перший раз, передпокій був безлюдний. І, як тоді, чергувала сивенька нянечка.

Вона одразу впізнала Дениска.

— О! Нарешті! — радісно вигукнула вона. — Знову запізнюєшся?.. — потім враз нахмурила брови. — А бабуся так чекає! І вчора... І сьогодні... Що ж ти з нею робиш? Чого ти втік? Хіба їй можна хвилюватися?

Дениско сунув кульки з передачею Ігореві в руки. Той покійно взяв.

— Будь ласка!.. Пропустіть його!.. Розумієте... — Дениско поспішав сказати все, поки нянечка не перебила. — Вони тільки вчора приїхали з Алушти. І нічого не знали. І я... я ж...

— А-а, — усміхнулася нянечка. — Так ти підміняв?! Ну, молодець, раз так. Молодець! Справжній друг! — Вона повернулась до Ігоря. — Біжи! Хоч і порушую, та... З лікувальною метою можна... По коридору ліворуч, треті двері. На ось халат!

Нянечка сама накинула на плечі розгубленого Ігоря білий халат, і він, підмітаючи тим халатом підлогу, пішов по коридору.

Нянечка була симпатична й привітна, але розмовляти зараз з нею, відповідати на її запитання Дениско просто не міг. І тому, не давши їй опам'ятатися, він сказав: "До побачення!" — і вискочив з лікарні.

Він не знав, що йому робити.

З одного боку, після зустрічі з бабусею Ігор навряд чи захоче бачитися з Дениском. Не той буде, мабуть, настрій, щоб з кимось бачитися, тим більше з Дениском, який мимохіть видавав себе за нього. І взагалі зараз лізти в очі не дуже зручно — наче напрошуватися на подяку.

З другого боку, Дениско відчував себе відповідальним за Ігоря. Затяг його на протилежний кінець міста. Та ще й грошей у нього на дорогу

нема. "Ех! Треба було сунути йому у кишеню хоч двадцять копійок. Не додумався".

Отже, мабуть, треба таки почекати.

Ігор не з'являвся досить довго, хвилин двадцять, а то й півгодини.

"Ну, значить, усе гаразд. Значить, порозумілися вони з бабусею. От і добре! От і прекрасно!"

Дениско стояв біля кіоска "Союздруку", знічев'я розглядаючи крізь скло обкладинки журналів, і пропустив мить, коли Ігор вискочив з лікарні. Він помітив його вже тоді, коли Ігор, заплаканий, червоний, пробігав повз кіоск до автобусної зупинки..

Саме в цей час підійшов автобус, Ігор ускочив, і Дениско не встиг опам'ятатися, як автобус уже від'їхав.

"Як же він без грошей?" — тільки подумав Дениско.

Але було вже пізно.

15. КІНОЕКСПЕДИЦІЯ

Події, пов'язані з бабусею Івашенко та її онуком, трохи віддалили Дениска від діда Кирила, Марії Іванівни і квартири номер сім. Та й те, що дід Кирило і Марія Іванівна явно говорили йому неправду, коли він питав про Діда Мороза, ускладнило його стосунки з ними.

"Мабуть, я їм нецікавий і непотрібний, раз вони кажуть мені неправду..." — думав він.

І коли раптом у вівторок, на другий день після тієї пригоди з Ігорем, дід Кирило гукнув йому з балкона: "Агов! Дениску! А зайти до мене на хвилинку!" — він щиро зрадів.

І одразу побіг нагору.

Двері одчинив сам дід Кирило. Марії Іванівни не було.

Дід Кирило був не в домашньому вбранні, як завжди, а у вишиваній сорочці і напрасованих штанях. На ногах не шльопанці, а черевики.

Дениско здивувався.

— Слухай! Така справа... — Дід Кирило був чимось схвилюваний, — Ти ж зараз, бачу, гуляєш... Не зайнятий... Міг би мені допомогти?

— Авжеж! — вигукнув Дениско. — Нема питань! А що треба?

— Та... Хочу піти у справах... А моя Марія Іванівна мене самого нікуди не пускає. По-перше, мої ноги... По-друге, — голова... Хитає мене, розумієш... Ну, не так, щоб зовсім, але похитує. Ангіоспазм називається. Атеросклероз, одним словом. Що ти хочеш? Вісімдесят — не вісім і навіть не п'ятдесят вісім...

— То не йдіть, може! — махнув рукою Дениско.

— Е-е... Ні! Треба йти. Обов'язково! Така справа, що не можна... Про хліб ідеться, розумієш... А хліб — це святе діло!.. Сьогодні вранці у Марії Іванівни в хлібному магазині був конфлікт. Спитала вона продавщицю, чому нема свіжого хліба і чому буханці з полиць на підлогу падають прямо покупцям під ноги. А продавщиця її так облаяла, що хоч хрестись та тікай. Не вміє моя Марія Іванівна за себе постояти. Плакати може, а от щоб лаятися — ніколи... Якби не хліба торкалося, я б, може... А хлібові я

все життя присвятив... І бачити, як його ногами топчуть, трохи у футбол ним не грають... ні!

Дениско раптом згадав, як ганяв Пірат Вася ногою оту зачерствілу цілушку. І як він, Дениско, зопалу підфутболював її.

Дениско опустив очі... Зашарівся. Та дід Кирило не помітив цього. Чи вдавав, що не помітив.

— Хочу я подивитися в очі тій продавщиці, що найціннішим на землі продуктом, хлібом святим, отак торгує... Підеш зі мною?

— Піду. Звичайно, — кивнув Дениско.

— Ти не бійся, я падати не буду. Просто щоб Марії Іванівні спокійніше. Ми їй зараз записку напишемо. — Дід Кирило почав розмашисто писати олівцем на аркуші паперу: "Ми з Дениском пішли у справах. Не хвилюйся. Все буде гаразд". — О! І підпишемося: "Кирило". А тепер ти. — Він пріостягнув олівець Денискові.

— Та ви що? Для чого?

— Треба! Щоб бачила твою руку. Що я справді не сам-таки пішов.

І Дениско великими літерами вивів своє ім'я.

Дід Кирило натягнув піджак, на лацкані якого було два ряди орденських планок (Дениско одразу звернув на це увагу). Потім зняв з шафи довгасту коробку, вийняв з неї плаский апарат з ручкою.

— А це що? — поцікавився Дениско.

— Кінозйомка. Я ж іще й кінолюбитель. Документаліст. А ти думав! Дуже інтерна річ. Фіксує життя в рухові. В мене є такі сюжети... Я тобі колись покажу... І ти знаєш, погані люди цієї штуки страшенно бояться. І я іноді використовую... — дід Кирило підморгнув Денискові.— З виховавчою метою!.. Яюсь один бюрократ трохи мене не побив. Хотів одібрати. Та я не дав. Тут ти мені теж у пригоді станеш. Як почнуть одбирати, я апарат тобі, ти ноги на плечі і — ходу! Бо я бігати зараз не мастак... Ну, то я жартую... Думаю, до цього не дійде. Ходімо швидше, поки Марія Іванівна не з'явилася. Бо ще пригальмує наш похід.

Вони спустилися ліфтом униз і вийшли на вулицю.

Хлібний магазин був недалеко, але добиралися вони до нього хвилин п'ять. Дід Кирило шкутильгав, важко спираючись на ковіньку.

Нарешті вони підійшли до магазину з величезною вивіскою над дверима — "Хліб".

Проте у магазині був не лише хлібний відділ, а ще й відділ кондвиробів, де стояла кавоварка-автомат.

В магазині майже нікого не було. Якась бабуся вибирала хліб. І дві дівчини-студентки пили каву з тістечками.

Тільки Дениско з дідом Кирилом зайшли в магазин, як почули дзвінкий голос продавщиці-касирки, що сиділа за касою край хлібних полиць.

— Обережно, бабуля! Підніміть хліб! От народ!

— Та я обережно... Але тут планка одірвана, і воно падає...

Це був наче навмисне для діда Кирила розіграний епізод.

Дід Кирило підійшов упритул до каси і мовчки став дивитися на молоденьку підмальовану продавщицю.

— Що таке? Вам що, папашо? — невдоволено спитала продавщиця.
— Ви не купуєте? Так проходите!

— Та от дивлюсь — що ж ти за людина? Хочу зрозуміти, — примружився дід Кирило.

— Одійдіть! Не заважайте працювати! — різко крикнула продавщиця.

— Не кажи хоч цього святого слова — "працювати..."

— Папашо! — продавщиця ще підвищила голос. — У мене таких, як ти, сотні на день. А може, й тисячі. Коли я на кожного витрачатиму нерви, я через тиждень збожеволю.

— Нічого. Будеш здорова. Повір мені. Нерви в тебе, як капроновий канат.

— Хе! — хмикнула продавщиця. — Цирк поїхав, клоуни лишились.

Дениско аж здригнувся, почувши знайомі слова. І на мить продавщиця здалася йому рідною сестрою Пірата Васі. Хоча вона була зовсім на нього не схожа.

— Ні! — сказав дід Кирило. — Не можна тобі, голубонько, працювати на цьому місці. Людей жаль.

— Не ви мене ставили — не вам мене знімати!

— Не хотів, але доведеться-таки йти до твого начальства.

— Прапор вам у руки і вітер в спину!.. — презирливо сказала продавщиця. — Тільки нема мого начальства. Завмаг на курорті. Я за нього.

"Так от від кого набрався Пірат Вася цих словечок!" — подумав Дениско.

— А-а, ну добре. — Дід Кирило підняв кіноапарат, приставив до ока, навів на продавщицю і застрекотів, знімаючи.

— Що ви робите? Що ви робите? Припиніть! — продавщиця сполошилася, підняла руки, затуляючись. — Ви не маєте права!

Дівчата, що пили каву, зареготали.

Дід Кирило опустив апарат, похлопав себе по кишені.

— Ми й звук записали. Бо зображення без звуку не дасть бажаного ефекту. В даному сюжеті звук навіть більше важить, ніж зображення.

— Ви не маєте права! Яке ви маєте право? Де ваш дозвіл? — стишивши голос, жалюгідно белькотала продавщиця. В голосі її вже бриніли сльози.

— А який дозвіл? — здивувався дід Кирило. — На що — дозвіл? На правду? У нас зараз гласність. Усі повинні все знати, що у нас робиться.

Виходячи з магазину, вони чули, як плаксиво причитувала продавщиця і як сміялися дівчата-студентки.

— А у вас що — справді і магнітофон є? — спитав Дениско.

— Та ні. То я так... Хоча й не завадило б, — усміхнувся дід Кирило. — От не люблять гласності лихі люди! Найзручніше їм — тишком-нишком. Ну, а тепер... Кіноекспедиція "Хліб" триває. Поїдемо зараз на хлібозавод. Треба зустрітися з одним... "хліборобом". Лови, Дениску, таксі.

У дирекції хлібозаводу пахло свіжою здобою.

Вони зайшли в приймальню, і дід Кирило підшкандибав до столика, за яким сиділа секретарка в окулярах.

— Добрий день! — привітався дід Кирило. — Юрій Віталійович у себе? Мене записали на прийом. По телефону. Гнатюк.

Секретарка зазирнула у якісь папери.

— А-а, так-так. Є. Почекайте. У нього люди.

"Юрій Віталійович... Знайоме ім'я", — подумав Дениско, розглядаючи приймальню. І раптом погляд його вшніпився в табличку на дверях кабінету:

"Заступник директора

Івашенко Ю. В."

Денискові перехопило подих.

Точно! Ігор же казав навіть: "Тато — заступник директора хлібозаводу".

Невже?..

Він зиркнув на діда Кирила. Але дід Кирило дивився на секретарку.

В цей час двері кабінету відчинилися, вийшло троє дядечків у білих халатах. І секретарка сказала:

— Будь ласка, заходьте!

Кабінет був великий, з гарними блискучими полірованими меблями.

З-за великого письмового столу підвівся й вийшов їм назустріч високий огрядний чоловік, теж у білому халаті.

— Здрастуйте, здрастуйте. Слухаю вас.

Голос його був м'який і приємний.

— Здрастуйте, Юрію Віталійовичу!.. Гнатюк Кирило Стратонович. Хлібороб. На пенсії.

— Дуже приємно. Сідайте. Що вас привело? — Юрій Віталійович усміхнувся просто-таки медово.

— Скарги привели. На жаль. Незадоволені покупці нового району, що до них у магазин регулярно завозять несвіжий хліб.

— Регулярно? Не може бути! Я перевірю! Я запишу! Обов'язково! — Юрій Віталійович зобразив на своєму випещеному обличчі справедливе обурення. — Але ви розумієте, — зам'явся він. — Економіка є економіка. І частину нереалізованих залишків учорашньої випічки треба кудись дівати. Ми, звичайно, стараємось, намагаємось, але... Це ваш онук?

— Асистент.

— Ха-ха-ха, — дзвінко розсміявся Юрій Віталійович. — І в мене вдома такий асистент. Гарний хлопчик. — Він погладив м'якою долонею Дениска по голові.

"Невже це він, той, що кинув матір напризволяще?" — з подивом думав Дениско.

— А от я читав про нові сорти хліба. "Дарницький", "Московський", які довго не черствіють...

— Освоюємо, освоюємо! — перебив діда Кирила Юрій Віталійович.

— А за кордоном, та й у нас в деяких містах, випускають хлібопродукцію у поліетиленовій плівці. Теж дуже зручно.

— Ну, для цього потрібні спеціальні лінії. В перспективі, правда, думаємо, але...

Дід Кирило несподівано підняв кіноапарат, приклав до ока і, вже стрекочучи, сказав:

— Трошки поверніться, будь ласка. Щоб очі було видно...

— Ой, що ви!.. Це для телебачення?.. Чого ж ви не попередили?.. Мені ще до відпустки дзвонили, що збираються... — Юрій Віталійович одкинув голову назад, явно позуючи.

— Ні, я не для телебачення... Я — для вашої мами. Щоб показати. Щоб в очі вам подивилась. Не бачила дуже давно. Не пам'ятає, як ви виглядаєте... А зараз у лікарні старенька... Треба поспішити...

Дениско ніколи в житті не бачив, щоб так швидко, так блискавично мінялися люди. Тільки-но був пещений, самовпевнений, самовдоволений

красень. І враз зробився жалюгідний переляканий нікчема з слинявими губами.

— Та що... та я... та ви... — белькотів Юрій Віталійович, метушливо хитаючи з боку в бік головою, наче намагаючись сховати її кудись.

Денискові навіть стало жаль його.

— Для чого?.. Для чого?.. При дитині?.. — Юрій Віталійович не знав, куди подіти свої руки. Він безладно метляв ними, то щось виймаючи з кишень, то знову засовуючи назад.

— Для мого це навіть корисно, а от про свого ви не подумали. — голос у діда Кирила був холодний і жорстокий.

— Ай!.. Вчора мені мій таке влаштував!..

Здавалося, ще мить — і він заплаче.

І тут на письмовому столі задзвонив телефон. Юрій Віталійович кинувся до нього так, як кидається потопаючий до рятувального круга.

— Алло!.. Слухаю!.. Так-так... Так... Так...

Дід Кирило взяв Дениска за плече:

— Ходімо!

Вони мовчки вийшли з кабінету. Потім мовчки — на вулицю. І тільки тут дід Кирило сказав:

— Усі злочини на світі починаються з поганого ставлення до матері. Якби злочинці любили своїх матерів, вони б ніколи не стали злочинцями.

Хоча б тому, щоб не засмучувати маму. Бо яка ж мама хоче, щоб її діти були злочинцями...

Більше дід Кирило не сказав нічого.

І тоді, як вони ловили таксі, і тоді, як їхали у таксі додому.

Мовчав і Дениско.

Кортіло йому спитати, звідки дізнався дід Кирило про бабусю Івашенко і чи пов'язано це із запискою Зірки (пов'язано, авжеж пов'язано, не може бути не пов'язано). Але так і не спитав. Не наважився. Надто серйозний, мовчазний і задуманий був дід Кирило.

Перш ніж зайти у ліфт, дід Кирило по-дорослому потиснув Денискові руку і сказав:

— Спасибі тобі! Ти мені допоміг. Серйозно. Без тебе я й таксі не впіймав би... Піду відпочину. А то трохи втомився. Кіноекспедиція закінчена. Бувай!

16. ДИВО ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Той день був незвичайний. Їм ставили телефон!

У Дениска ще ніколи в житті не було особистого телефону. Там, на старій квартирі, телефон був лише у сусідів, через площадку. І коли щось термінове, то мама просила, вибачалася, але частіше бігала на вулицю, до таксофона.

Апарати купували заздалегідь.

І він, червоний, з білим наборним диском, з крученим білим шнуром, три дні стояв на тумбочці у коридорі мовчазний і таємничий. Дениско раз у раз знімав трубку, крутив пальцем диск і слухав. Але у трубці була німотна тиша.

І от прийшли "телефоністи". Вони були так вражені красою на сходах, що спершу розгубилися. На кожному поверсі розподільчі коробки, з яких треба вести у квартири телефонний шнур.

"Телефоністи" довго ходили, примірялися, чухали потилиці. Потім пообгортали кінці драбини ганчірками і, приставляючи до стін, дуже пильнували, щоб не подряпати. І електродреллю орудували так, як дитячий зубний лікар бормашиною.

Дениско подумав, що, мабуть, одна добра справа тягне за собою іншу. Якби на сходах було брудно, як раніше, "телефоністи", може, не стали б церемонитися і насвинячили б так само, як і будівельники.

Телефон ожив.

Коли Дениско зняв трубку, він озвався довгим привітним гудком.

Тремтячою рукою Дениско набрав номер.

Щось клацнуло, і почувся знайомий мамин голос:

— Я слухаю.

— Мамо! Мамочко! Це я! Дзвоню з нашого телефону. Уже поставили, підключили. Чуєш?

— Чую. Тільки не кричи так. А то у мене вуха позакладало. Як ти там? Поснідав? Усе в порядку?

— В порядку.

— Ну, добре. Який наш номер? — Дениско сказав. — Я тобі потім подзвоню. Коли звільнюся. Бувай! — І в трубці залунали короткі гудки.

Ще позавчора, як принесли апарат, мама поклала на тумбочці, біля телефону, довгастенький червоний записничок з літерами на зрізаних східчиками сторінках — телефонну книгу. Деякі сторінки були чисті-чистісінькі. А на деяких записані номери телефонів, — де густо, де по одному, по два.

Дениско взяв телефонну книгу і став гортати. Йому не терпілося кому-небудь подзвонити. Авжеж. Мати телефон, який щойно поставили, і не дзвонити — це, вибачте, просто дурниця.

Але несподівано подзвонив він по номеру, якого у телефонній книзі не було.

Дениско навіть не помітив, як рука його механічно набрала номер Івашенків.

— Алльо! — почувся голос Ігоря.

Дениско поспішливо, наче боячись, що Ігор пізнає його подих, поклав трубку. А що він міг сказати?.. Звичайно, йому цікаво, як відбулася в Ігоря розмова з бабусею у лікарні, і як доїхав він тоді без грошей додому, і що тоді "влаштував" батькам... Та хіба про такі речі розпитують, та ще по телефону?..

І тут Дениско раптом згадав, що сьогодні ж четвер. Сьогодні він мав дзвонити депутату. Правда, ще нема шістнадцяти годин, тобто чотирьох дня. Без двадцяти чотири. Навіть не сподіваючись, що хтось візьме трубку, Дениско набрав номер. Ну, чого не набрати, як телефон під рукою?

І раптом почувся голос депутата:

— Я слухаю.

Дениско так розгубився, що не одразу відповів.

— Я слухаю, — повторив депутат.

— Здрастуйте. Це я — Денис Мироненко. Хочу подякувати за адресу Івашенків. Дякую. Ви так швидко...

— А-а... Дениско? Мироненко?... Добрий день! Добрий день!.. Ну, як там справи?

— Та все начебто гаразд... Знайшов того хлопця. І з бабусею начебто...

— Ну, молодець! Молодець!.. Як щось буде треба — дзвони...

— До побачення!

Коли він уже поклав трубку, то раптом подумав, що голос депутата був наче знайомий. І інтонації знайомі...

І враз телефон задзвонив сам. Та так несподівано й дзвінко, що Дениско аж підскочив.

"Мама!" — він схопив трубку.

— Алло!.. Слухаю! Це ти?

— Даруйте... Здрастуйте!.. А це хто? — почувся хриплуватий голос.

— Д-дениско, — розгубився хлопець.

— Дениско?! Тю!.. Сусіда?! Здоров! А це дід Кирило. Не впізнав? І я тебе не впізнав одразу... Оце ж поставили нам, вважай, телефон щойно. А у квартирі нікого. Моя вчителька, як завжди, бігає по господарству. Ну і я... Ніколи ж того телефону, вважай, у житті не мав... — голос у діда Кирила був якийсь по-дитячому винуватий. — Сиджу ж оце і дзвоню... Вибачаюсь... По отих номерах, що близько до нашого. По сусідах, значить. Знайомлюся таким макаром із сусідами. Бо я ж, як ти знаєш, не дуже "виїзний". А з сусідами знатися треба. Сусідів не знають тільки погані люди. Дзвоню, вибачаюсь, пояснюю, хто я такий, — люди не ображаються, розуміють. Уже кілька номерів записав. А це, значить, твій... Записую... Дуже приємно. Отак! Щось я вже набалакав тобі сорок бочок арештантів. То телефон винен. Диво цивілізації. Сиджу один... Ти запиши наш номер. Може, колись подзвониш. Диктую...

Дениско записав.

— Ну добре... Дзвони. Заходь. Вибачай, що потурбував. Я всім так кажу... До побачення.

Дениско поклав трубку і подивився на телефон.

Диво цивілізації!

Слово "цивілізація" було складне, але Дениско вже знав його.

Якось питав тата, і той йому пояснив: цивілізація — це те все, чого досягають люди і в науці, й у культурі — це і машини, і будинки, і метро, і радіо, і кіно, і телебачення... І телефон, звичайно. Бо таки справжнє диво. Сидить мама на протилежному кінці міста у своїй лікарні, куди їхати трьома видами транспорту, а він говорить з нею так, наче вона у сусідній кімнаті.

Телефон задзвонив зньву.

І знову Дениско здригнувся. Не звик він ще до тих телефонних дзвінків.

"О! Це вже мама!.."

Він впевнено зняв трубку.

— Алло!.. Мамо?..

І раптом...

— Дениску!.. Синку!.. Здрастуй!..

Він так і завмер з трубкою у руках, не в змозі ні вдихнути, ні видихнути повітря.

То було вже не диво.

То була фантастика!

— Тато! Таточку! Це ти?!

— Я! А хто ж! Здрастуй, Дениску! Здрастуй, любий!.. Ну... Ну як ти там?.. Як здоров'я? Як настрої?.. Я за тобою так скучив, так скучив!..

— А я... я... я... — Денискові здушило горло, до очей підступили сльози. — Чого... чого ти не писав?

— Я написав. Ви скоро одержите... У нас була трошечки запарка... Ну і... дещо... непередбачене. Я про все написав... Вибач, дорогий... дуже мало часу. В мене кінчилися монетки... Я не знав...

— А як... як ти дізнався про наш телефон?

— Тільки що дзвонив мамі на роботу, і вона... — тато не договорив, у трубці часто затутукало.

Дениско ще не встиг прийти до тями, як телефон задзвонив знову.

— Дениску! Тобі тато дзвонив?

— Дзвонив.

— Ой! Я така рада! Я так хвилювалася. Я тобі не говорила, але я... Я так боялася... І, виявляється, даремно. У них там щось-таки сталося. Тато не говорить. Каже, що написав. Але, слава богу, все позаду.

— А коли він приїде?

— Тепер уже скоро. Точно не сказав, але... Він зараз у столиці. В міністерстві геології. Вони щось знайшли. Дуже цінне. Пишуть звіт. А тоді... Ну, добре. Прийду, поговоримо. А то в мене тут хворі. Бувай!

Все це було так фантастично, так неймовірно (тільки поставили телефон — і подзвонив тато!), що Дениско не міг всидіти на місці. Він нервово ходив по квартирі з кінця в кінець і тільки раз у раз коротко хихикав од радісного збудження.

Ну, телефон!

Ну, винахід!

Ну, диво цивілізації!..

17. "МОЛОТОК"

Тепер Дениско чекав татового листа, мабуть, ще нетерплячіше.

Що ж там сталося таке? І що вони знайшли? Бач, одразу поїхали у столицю і пишуть звіт самому міністрові геології...

Секрет на секреті.

Поштова скринька виглядала таємничо й загадково.

"Скринька з секретом", — подумав Дениско. І хоч вираз цей означав скриньку з подвійним дном або хитромудрим замком, але він здався Денискові дуже влучним щодо їхньої поштової скриньки. Авжеж! Скільки в листах секретів!..

Несподівано подзвонив дід Кирило.

— Дениску? А що ти, голубе, робиш?

— Нічого. Поснідав. За поштою ходив. Лист має бути. Від тата. Він учора дзвонив.

— Дзвонив? Ну я тебе вітаю. От бачиш, а ти хвилювався... Слухай, а ти до нас не можеш зайти?

— Можу... А що таке?

— Ну, зайдеш, тоді побалакаємо. Давай! — І дід Кирило поклав трубку.

Двері відчинила усміхнена Марія Іванівна.

— Заходь! Заходь! Доброго ранку!

І повела його не в ту кімнату, де він уже був (що схожа на сільську хату), а в іншу, з цілком сучасними меблями, з дерев'яною одномісною партою біля вікна.

На стіні над тахтою висіла велика кольорова фотографія під склом, з якої усміхалася Зірка. Стола в кімнаті не було, зате стояло три шафи, одна з полірованими дверцятами, — очевидно, для одягу, а дві засклені, з книжками. У кріслі сидів дід Кирило. Обома руками він тримав на колінах велику коробку цукерок.

— Ходи сюди! — сказав дід Кирило і, коли Дениско підійшов, простягнув йому коробку: — Це тобі!.. Бери!

— Що?! Та ви що? Та... — Денискові забракло слів.

— Ти нашу Зірку образити хочеш? — дід Кирило, насупивши брови, поглядом показав на фотографію. — Це від неї. Вона просила. Ще й слово просила переказати — "Молоток". Ми, правда, не зрозуміли.

— В-вона що — приїхала? — пробелькотів Дениско.

— Ні. Але ми вчора вночі дзвонили туди, і вона сказала...

— І ми ж твої цукерки взяли, — мовила Марія Іванівна. — Отже навіть не думай...

Дениско, згораючи від ніяковості, взяв коробку.

— Але ж... я ж... І та ж коробка була удвічі менша...

— Ну не будь ти таким... їй-богу!.. Ти ще й зважувати, може, будеш? — докірливо похитав головою дід Кирило.

"Молоток"!

Вона сказала— "Молоток"!

Це дід Кирило і Марія Іванівна не розуміють. А він, Дениско, прекрасно розуміє, що це значить.

Вона його похвалила!

Але хіба вона вже знає, що він виконав її прохання, про яке вона писала у записці? Звідки? Яким чином? Хто їй передав? Невже дід Кирило?.. Але ж Дениско ні слова йому не сказав...

...Коли ввечері прийшла з роботи мама і побачила на столі коробку цукерок, вона спершу дуже здивувалася. Дениско, червоніючи й ховаючи очі, все їй розповів. Вона дуже розвеселилася.

— Ну, синку! Вже й ти додому цукерки носиш. Хоч легше мені тепер буде. А то ви з татом весь час докоряєте... Та ти мене навіть перевершив. Я таких великих ніколи не одержувала. Ти диви! Просто чемодан, а не коробка! Ну, син!..

І так весело сміялася, що Дениско, який спершу ображено закопив губу, нарешті і сам розвеселився.

Перед сном він довго дивився на карту, на оте місце в Середній Азії, де розташована Ферганська долина, де серед пустель, верблюдів, сонця і спеки живе зараз руденька дівчинка з голубими очима, яка наказала по телефону своїм прадіду й прабабі подарувати йому, Денискові, коробку цукерок. І так радісно було Денискові думати про неї, що він довго не міг заснути.

Вона стояла перед його очима, наче жива. От говорить по телефону, усміхається... От сидить на килимі, схрестивши ноги, і п'є чай з піали. От

вона на верблюді — високо-високо, і руде її волосся так яскраво світиться, мов саме сонце...

— Залазь, Дениску, до мене, залазь. Тут так гарно! М'яко і все видно... — Вона простягає йому руку, він бере і відчуває, яка ніжна в неї рука. — Ти — молоток, Дениску!

То вже йому снилося.

То вже був сон...

18. ЩАСЛИВИЙ ЗБІГ ОБСТАВИН

Кажуть, біда не ходить одна.

Але й радість теж любить товариство.

І часто буває, що одна радість веде за собою іншу, а та ще іншу, а та ще... І вишнуровується те, що люди називають щасливий збіг обставин.

Це буває здебільшого після шерегу різних прикростей, невдач і неприємних подій.

Так уже любить жартувати примхлива доля.

Але люди помітили, — майже в кожного це буває.

От і в Дениска...

Мабуть, надто вже довго він скучав за татом, нудився в самотині, не мав, як то кажуть, позитивних емоцій.

І настав для нього отой щасливий збіг обставин.

Дениско збирався обідати, як несподівано прийшла мама. Радісна, збуджена і така гарна, що Дениско замилювався нею. Вона була не в щоденному коричневому платті, в якому ходила на роботу, а в святковому голубому з білим комірцем костюмчику, який Дениско з татом дуже любили.

І "хімію" таки не даремно вона робила...

Мама підхопила Дениска на руки, поцілувала й закружляла з ним по кімнаті.

— Дениску-у-у!.. З завтрашнього дня я працюю на новому місці! В лікарні нашого району. Я щойно звідти. Вже підписано наказ.

— Ура-а-а! — загукав Дениско.

Це значить — мама навіть на обід буде приходити додому (бо лікарня зовсім поряд — за півкварталу). І вранці не буде так поспішати, і з роботи приходитиме раніше, і не буде так втомлюватися... Починається нове щасливе життя.

Мама ще тримала Дениска на руках, як у двері подзвонили.

Мама опустила Дениска на підлогу, і вони удвох побігли одчиняти.

На площадці стояла Марія Іванівна... з листом у руках.

— От... будь ласка!.. Зараз поштарка розкладала внизу денну пошту... А я знаю, ви давно чекаєте...

— Ой! Спасибі! Спасибі вам, дорога моя!.. — Мама рвучко обняла Марію Іванівну й поцілувала її в щоку.

— Дякую! — вигукнув Дениско, перехопив листа і, сміючись, кинувся в кімнату.

— Ой! Ти куди? — вигукнула мама.

Марія Іванівна засміялася...

А потім вони сиділи, обнявшись, на тахті й читали татового листа.

"Любі мої, дорогі мої Оксана і Дениско!

Нарешті маю змогу одіслати вам листа. А то, чесне слово, не було аніякісінької можливості. Ні написати, ні, тим більше, одіслати. Експедиція наша, як ви знаєте, вела пошук у гірських районах Північного Уралу. Цілий місяць дряпалися ми по горах. Але даремно. Можете привітати нас з великим успіхом. Ми знайшли родовища мінералів, де присутні РЗЕ (рідкоземельні елементи), лантаноїди. Пишу для Дениска, щоб він знав, що це таке. Це, синку, дуже важливі, дуже потрібні корисні копалини. Їх застосовують і в металургії, щоб виплавляти метали високої якості — сталь, чавун, алюмінієві та магнієві сплави. І в атомній техніці вони потрібні — для захисту від опромінення. І в медицині (це тобі мама може підтвердити) — для портативних рентгенустановок. І в сільському господарстві — як мікродобрива... Всього й не перелічити.

Вже саме слово "рідкоземельні" вказує про те, що зустрічаються вони дуже рідко, і тому кожне їхнє родовище надзвичайно важливе для нас.

А знайти родовище допомогла нам пригода досить-таки невесела. Один з наших робітників, Сергій, молодий хлопець, який мріє стати справжнім геологом, дуже запальний, але не дуже обережний, знехтував правилами безпеки і зірвався в ущелину. Це ще його й наше щастя, що схили були порослі кущами, він хапався за них і тому не розбився на смерть, а тільки поламав ноги й руки. Ми з Андрієм Омеляновичем

спустилися в ущелину. І отам, в ущелині, рятуючи Сергія, й побачили гірський розлам.

Витягли Сергія. Андрій Омелянович та інші товариші транспортували потерпілого у найближчий населений пункт (а він був не дуже близький), бо і вертоліт викликати не можемо (то ж Сергій ніс рацію і з нею загуркотів у прірву, розбив ущент). І дельтамотоплан вийшов з ладу. Ну хоч плач, одне до одного... Словом, вся експедиція в повному складі мусила транспортувати бідолаху Сергія, по черзі нести його на руках. На місці лишили тільки мене. Спустився я назад в ущелину. І провів там кілька днів, поки не повернулися наші. Розвідував, досліджував, шукав... Іноді, особливо у дощові ночі, бувало трохи сумно й самотньо. І рятували мене тільки думки про вас, мої дорогі й любі...

Але все це вже позаду.

Скоро побачимося.

Обіймаю і цілую вас міцно.

Ваш Геолог".

— "Позаду"! — шморгнула носом і притулила руку до очей мама. — Як він там в ущелині був... один... Уночі... у негоду... Це ж умерти можна!.. "Трохи сумно й самотньо"... Добре мені "трохи!"

Раз він пише "трохи", я собі уявляю, що там було. Бідненький!..

Мама заплакала.

— Мамо! — Дениско не міг бачити маминих сліз. — Все ж уже позаду. Ну чого ти!

— І все ота гарячка, оте нехтування правилами безпеки! Я б того Сергія!..

— Він же й так розбився. Ти ж лікар...

— Та, звичайно, бідний той Сергій. То я просто...

— І завдяки йому відкриття зробили... Не плач, мамо!

— Я не плачу. То я од радості...

19. ЩЕ ЛИСТИ

Денискові так незвично було снідати разом з мамою у будній день! Раніше вони снідали разом лише у вихідні.

Коли мама пішла на роботу, Дениско сів перечитувати татового листа.

Тричі підряд перечитав. Але йому треба було ще з кимось поговорити про тата.

Ну, з ким же йому поговорити, як не з сьомою квартирою!

Він набрав номер.

Трубку взяв дід Кирило.

— Алло! Я слухаю!

— Доброго ранку! Це Дениско.

— А-а... Здоров-здоров! Як живеш?

— Сьогодні добре живу! Бо вчора одержав листа від тата.

— Я знаю. Мені Марія Іванівна говорила. Поздоровляю. Сподіваюся, все гаразд?

— Можна, я до вас зараз зайду? Бо по телефону...

— Заходь, звичайно. Тільки почекай трохи, поки я дошкандибаю відчинити.

...Дениско читав уголос татового листа, а дід Кирило, наставивши праве вухо (воно в нього краще чуло), уважно слухав.

Коли Дениско закінчив, дід Кирило кахикнув і сказав:

— Молодець у тебе тато! Геройський, видать, хлопець.

Дениско зашарівся від радості, від гордості за тата.

— Геологи — то, вважай, піонери — перші, з кого починається наше господарство, промисловість наша і взагалі цивілізація. Знайдуть вони руду — буде метал, будуть машини. Знайдуть нафту — буде бензин, щоб ті машини рухалися, їхали. Знайдуть вугілля — буде чим топоти теплоелектростанції. Значить, буде електрика, енергетика, одним словом. І для сільського господарства мінеральні добрива геологи знаходять. Дуже потрібний твій тато нашому народові, нашій державі.

— А ваша... а ваша вся сім'я яка потрібна! Ого-го! — вигукнув Дениско.

— Правильно! І наша. І всі інші сім'ї... Слухай, а хочеш, я тобі теж деякі листи почитаю. Якраз на цю тему.

— Які листи? — у Дениска тенькнуло серце у раптовому передчутті.

— Та листи учнів моєї Марії Іванівни. Які вже давно дорослими стали.

— А хіба можна читати чужі листи?

— Ну, це не зовсім чужі... Все-таки Марія Іванівна в мене вже років п'ятдесят з гаком рідна дружина... І листи такі, що ми їх частенько усією сім'єю читаємо. То, вважай, не листи, а художня література.

Дід Кирило вийняв з шухляди цілу паку листів у конвертах, почав їх перебирати.

— О! Ну хоча б оцей...

"Здрастуйте, дорога Маріє Іванівно!

Здрастуйте, люба моя вчителько!.. Пише до Вас Михайло Череди, колишній Ваш учень 1950 — 1954 років. Я давно хотів написати Вам, та не було адреси. А оце позавчора зустрів однокласника свого Віктора Кузовкова. Пам'ятаєте, білявий такий, з довгим носом. Він тепер командир літака Іл-86, літає на внутрішніх і навіть міжнародних лініях. Почали ми з ним згадувати школу, згадали, звичайно, Вас (він у Вас недавно був у гостях). І я вирішив написати. Бо от минуло вже більше, як тридцять років, а Ви для мене й досі — один з найсвітліших спогадів безповоротного дитинства. І не тому тільки, що навчили мене грамоти, що були першою у житті вчителькою, а тому, що Ви особлива, я б сказав, сонячна людина", — дід Кирило якось ніяково гмикнув у цьому місці і читав далі: "Ви пробудили в нас уяву, фантазію, прищепили любов до активності, до того, що життя обов'язково мусить бути цікавим, і робити його цікавим повинен кожен з нас. Яку користь, якби Ви знали, приносив отой "ігровий момент" на Ваших уроках! Оце, що Ви з нами грали у різні секрети й загадки! Мені в житті це дуже знадобилося. Працюю я на

Жданівському ордена Леніна і ордена Жовтневої Революції металургійному комбінаті імені Ілліча..."

— дід Кирило глянув на Дениска поверх окулярів. — Знаєш, що таке металургійний комбінат? Ну, там виплавляють із залізної руди залізо, сталь, чавун... Потім роблять прокатку, тобто з металу прокатують або листи, або труби...

— Знаю, — кивнув Дениско (він справді бачив по телевізору передачу про металургів).

— Ну тоді поїхали далі...

"Пройшов я через усі робітничі професії. Був і горновим, і сталеваром, і вальцювальником, і машиністом завалочної машини. Тепер майстер... Для чого мені, металургу, здавалося б, отой "ігровий момент"? А, виявляється, дуже треба. У робітничому молодіжному колективі всі оті веселі розминки, КВН, співанки, ігри просто необхідні для виробництва. Бо тільки енергійні захоплені люди здатні на пошук, на самовіддачу, новаторство, без чого сьогодні просто неможливо вирішувати напружені виробничі завдання. А я у профкомі відповідаю за культмасову роботу. Отже, Ваша наука, дорога Маріє Іванівно, Ваші вигадки, жарти, "ігровий момент" виявилися економічно вигідними. Розумієте? От яка віддача через роки й десятиліття!

Нещодавно на нашому комбінаті стала до ладу перша черга стану "3000", оснащеного найновішим електронним устаткуванням. "Стан у нас із вищою освітою", — кажуть на комбінаті. Тут і спеціалісти відповідні потрібні, молоді, із сучасними знаннями. Стан наш був Всесоюзною ударною комсомольською будовою. І зараз він лишається комсомольсько-молодіжним. І коли я займаюся з молоддю, я завжди згадую Вас, люба Маріє Іванівно, і хочу бути схожим на Вас. У Будинку культури в нас народні колективи — драматичний, танцювальний, цирковий. Є студія образотворчої діяльності, кіностудія "Еврика".

Захоплюються наші хлопці і дельтапланеризмом, і картингом, і мотогонками, і стрільбою... Побачивши все це, Ви б, думаю, були задоволені. І в цьому — Ваша заслуга.

Від усієї душі бажаю Вам здоров'я, щастя й бадьорості на багато-багато років.

Цілую Вашу руку, яка вивела мене у широке життя.

Михайло".

Дід Кирило з неприхованою гордістю глянув на Дениска — от, мовляв, яка в мене Марія Іванівна! І Дениско відчув, що мусить щось сказати. І він сказав:

— Гарний лист.

— О! Тут стільки їх, гарних, що за тиждень не перечитаєш. — Дід почав перегортати паку.

Дениско упіймав себе на тому, що йому так хочеться зараз, щоб ота "цілком секретна" таємниця нарешті уже розкрилася і щоб не було ніяких ні шпигунів, ні злочинців, ні великих державних секретів...

— От хоча б оцей... — дід Кирило розгорнув конверт. — Слухай!..

"Добрий день, дорогенька, любесенька Марія Іванівна!

Це пише Вам Алла Баранова. Пам'ятаєте? Ота, що Баранова — Ціцерон. То хлопці мене так у четвертому класі прозвали, пам'ятаєте, коли я переплутала грецького оратора Демосфена, про якого Ви нам розповідали, з римським оратором Ціцероном. Сказала, що Ціцерон брав у рота камінці, коли виступав на березі моря, щоб позбутися дефектів

мови (а то робив Демосфен). І хлопці прозвали мене— "Баранова-Ціцерон (дівоче прізвище Демосфен)". Так я й школу закінчила з тим подвійним прізвищем — Баранова-Ціцерон. І гадки я тоді не мала, що доведеться всерйоз опановувати ораторське мистецтво, виступати перед людьми, переконувати їх. А скільки ж довелося (і зараз доводиться) виступати й переконувати! Третій рік уже я — голова колгоспу "Перемога". Прийняла колгосп в дуже поганому стані. Всі називали його "колгосп-утриманець". Бо й справді був на утриманні держави. Кожного року — збитки. І начебто й скаржитись не було на що. І машини їм надсилали, і добрива, і все, що треба. Просто звикли, щоб усе було готовеньке. Скільки ж довелося докласти отих ораторських зусиль, щоб зрушити з місця! Щоб сколихнути людей, достукатися до їхньої хліборобської совісті! І знаєте, завжди Вас згадувала. Як Ви з нами возилися, як пробуджували у нас чутливість. Найбільше лихо людське— ота глухота серця. А от як прокинеться серце од тієї глухої сплячки — людина чудеса робити може. Ті ж самі вчорашні утриманці сьогодні такими господарями стали, що просто диво. Кожен намагається щось своє придумати. От було у нас в господарстві чимало невіддільних, непридатних земель, на яких ні трактору, ні комбайну не проїхати, не розвернутися — узгір'я різні, горби й крутосхили. Роками гуляли ті землі, не обробляв їх ніхто. І згадали люди про коней, споконвічних помічників хліборобських. А в нас уже й забули були, як той кінь виглядає. Загорілися, ухвалили одностайно на зборах — придбати коней. Зараз у нас уже сто двадцять кінських сил. До речі, виявилось, що це економічно вигідно. Кінь коштує два п'ятдесят — три карбованці на день, а трактор — у десять разів більше. І користь відчутна. Невгіддя переорані, засіяні, засаджені. І радісно глянути на ту красу гривасту — душа теплішає..." — дід Кирило глибоко зітхнув. — Ех!.. Правда!.. Що то за село — без коней!.. Хоч і сто кінських сил у тому тракторі, а не дихне він тобі теплим подихом у обличчя, не торкнеться щоки ніжними шовковими губами, не пересмикне шкірою, як ти йому руку на спину покладеш. Молодець та Баранова! Нічого не скажеш. Справжня голова! Сто очок уперед багатьом чоловікам дасть. Пишатися можна такою ученицею... Ну гаразд... Поїхали далі... "Навіть водовоз наш, семикласник Андрійко Галайда, — раціоналізатор і винахідник. Зробив для бочки ящик, засипав тирсою, і тепер у найжаркішу спеку

вода в бочці холодна, наче щойно з криниці. Не бочка, а термос на колесах. Механізатори у полі не нахваляться... Одне слово — турбот повен рот, як то кажуть. Але я своє неспокійне життя не проміняю ні на яке інше. І ви знаєте, люба моя Маріє Іванівно, що вибором свого шляху життєвого я завдячую Вашій родині. Вам і чоло..."

— дід Кирило затнувся і розгублено глянув на Дениска. — Тю! От їй-богу! Забув зовсім, що тут і про мене... Подумаєш, що я спеціально. От!.. Пропустимо це місце.

— Ні-ні! — вигукнув Дениско. — Будь ласка! Я вас прошу! Читайте. Мені цікаво. Ну, будь ласка!

— Ні! Не можу... Язик не повертається. От же, їй-богу, склеротик! Вийшло, що спеціально, щоб похвалитися...

— Та ви що! Я ж розумію... Я нічого не подумаю. Чесне слово!

— Ну, як хочеш, читай сам. У неї почерк чіткий. Тільки не вголос, — дід Кирило простягнув Денискові листа.

"...Вам і чоловікові Вашому Кирилу Стратоновичу. Він так закохано завжди говорив про землю, так вболівав за господарство, за колгоспні справи, що, слухаючи його, ще тоді, у четвертому класі, я твердо вирішила піти у сільськогосподарський інститут. І мрію свою не зрадила. І не шкодую ані хвилини. Багато є спеціальностей, багато є справ на землі, але хліборобська справа — одна з тих, без якої не обійтися ніколи і нікому. Всіх треба нагодувати: і вчених, і космонавтів, і робітників, і службовців, і артистів, і футболістів, і школярів, і студентів... І якщо про це не дбати, нічим буде годувати. Бачите, я вже й на вірші перейшла. Значить, треба закінчувати. Але скажу щиро — якби я справді вміла писати вірші, найпершого вірша склала б про Вас.

Обіймаю і цілую Вас ніжно.

Алла Баранова (Ціцерон)".

— Дуже гарний лист, — сказав Дениско, повертаючи листа дідові.

— Ну, ти ж і дипломат! То просто "гарний", а це "дуже гарний", — усміхнувся дід Кирило. — Мабуть, будеш міністром закордонних справ... От пожди, я тобі ще одного зачитаю. Бачиш, на конверті написано: "Цілком секретно..."

У Дениска закалатало серце. Он воно, те, чого він чекав!..

"Дорога Маріє Іванівно..

Не дивуйтеся, коли одержите цього листа. Ви мене не знаєте. Але я Вас знаю дуже добре. Я — друг Вашого колишнього учня, Ковгаленка Бориса Васильовича. От уже сім років ми працюємо з ним у Західно-Сибірському нафтоносному басейні. Набурили стільки свердловин, що й не злічити. Судячи з Ваших листів, які він мені давав читати, Ви знаєте про нього далеко не все. Надто він великий скромняга, наш Борис. А Ви для нього дуже дорога людина. І я вирішив написати Вам. Бо сам він ніколи цього не зробить, не розкаже про себе всієї правди. Працює — Борис начальником УБР (управління бурових робіт). Як сказати комусь, хто не знає, що це таке, той передусім почує слово "начальник". Раз "начальник", — значить, затишний кабінет, телефон, чай з лимоном секретарка подає... А про оте "бурових робіт" якось не думається. А бурові роботи — це десятки бурових установок серед тундри або тайги. І той начальник мотається вдень і вночі на всюдиході у сорокаградусний мороз, у пургу й заметіль. Тим більше, як Ви, мабуть, знаєте, ми поки що відстаєм. Заборгували нафту державі. Не додаємо. Отже, треба наганяти. Прискорення для нас — річ особлива...

Ви мене тільки не виказуйте Борисові (він образиться, що я Вам написав) — цілком секретно! — але в Бориса ампутовані пальці на лівій нозі..."

— дід Кирило глянув на Дениска, — ти знаєш, що таке "ампутовані"?

— Знаю. Моя ж мама лікар.

— Ну, добре. Тоді читаю далі.

"Обморозив, як ішов пішки до бурової (заглух всюдихід) і провалився у яр, зламав ногу... Але тільки-но виписали з лікарні — знову на бурові... А як його люблять люди!.. Що називається, на руках носять. Бо він за них у вогонь і в воду. У нас там свої проблеми. Наприклад, труби. Поставили нам дуже погані труби. Браку лежало біля бурових — стоси заввишки з будинок. На сотні тисяч карбованців. А як бракована труба розірветься у свердловині — пропала свердловина, загинуло триста тисяч карбованців. Біда та й тільки. Бурильники були у відчаї. Бо найбільше горе в житті бурильників — це як бурова стоїть, не крутиться. Скільки не писали на завод, що виготовляв труби, скільки не скаржилися через міністерство — нічого не допомагало... Так Борис сам полетів на той завод, за сім тисяч кілометрів. Що він там говорив, як розмовляв з ними, невідомо. Але браку стало менше. Взагалі стільки енергії, як у Бориса, я не бачив ні в кого. Він своєю енергією запалює всіх, навіть тих, хто вже, здається, й горіти не може... Пропонували йому нещодавно високу посаду у нашому міністерстві. Відмовився. "Я серед людей мушу бути. Серед тих, хто діло робить. Це моя справа". Нещодавно, як Ви, мабуть, знаєте з програми "Час", відкрили нові родовища у Мангишлацькому нафтогазоносному районі. Там розвідана біла нафта, "блондинка", як ми її називаємо. Загорівся він: "Поїду! Хоч простим бурильником, а поїду! Тут уже я справу налагодив, мої хлопці оно вже взяли зобов'язання до 1990 року, до кінця п'ятирічки, дати два мільйони метрів проходки. Вони тут у порядку. Поїду на Мангишлак залицятися до "блондинки". Хоч і не дуже вона молоденька, двісті десять мільйонів років, але..." — любить він жартувати. Сорок градусів морозу він уже спробував. Хоче тепер спробувати сорок градусів спеки. Отже, не дивуйтесь, як незабаром він Вам напише з Казахстану. І хоч я його безпосередній начальник і друг і шкода мені з ним розлучатися, дуже шкода, але вирішив — хай їде. Такі люди потрібні саме там, де справа тільки починається.

Якось він мені сказав: "Усе, що в мене є хорошого, — від першої моєї вчительки Марії Іванівни Гнатюк". От я й вирішив Вам написати і подякувати за такого учня. Написав я на конверті "Цілком секретно", поперше, тому, що від Бориса знаю, як Ви, листуючись із колишніми учнями, пишете ці слова — "щоб було цікаво" і щоб нагадувало дитинство, коли Ви грали з ними у таємниці, загадки і секрети. А по-друге, справді, хай це буде секрет від Бориса (мій лист). Бо він такий, Ви ж знаєте, — не пробачить, що я написав Вам про нього.

Доземний уклін Вам

Вано Гоглідзе".

Тільки-но дід Кирило закінчив читати, як у коридорі задзвонив телефон. Дід Кирило важко піднявся і пошкандибав у коридор.

"Так от воно яке, оте "Цілком секретно!" — подумав Дениско. І хоч не було в ньому ні державних таємниць, ні шпигунських секретів, ні детективних загадок, Дениско раптом зрозумів, що певний зміст, і досить серйозний, був.

І розчарування, яке могло настати, не настало.

З коридора почулося радісне дідове:

— Зіронько! Внученько! Здрастуй, дорога!.. Ну як?.. Як ти там? Коли вже приїдеш?..

Кров кинулася Денискові в обличчя.

А тим часом дід продовжував вигукувати:

— Що?.. Та ти що?.. Післязавтра? Прекрасно!.. А то я вже так скучив! Так скучив! Та й усі ми... Тут у мене зараз Дениско. Він тобі привіт передає... Добре. Передам. Ну гаразд, цілую тебе, обіймаю! Будь здорова. Чекаємо. Ну, давай трубу Степану. Дядькові Степану тобто... Степан? Степан-aleyкум!.. Здоров, онучку!..

Що далі говорив дід Кирило, Дениско вже не чув і не слухав.

Зірка приїздить! Післязавтра. Це ясно!.. І привіт йому передала. А дід від нього передав. І сказав так, наче й він, Дениско, скучив за Зіркою. От же!..

Коли дід пришкандибав у кімнату, Дениско сидів розгублений і червоний.

— Чув? Зірка прилітає! Післязавтра! — Дід не приховував радості.

Треба було щось говорити.

І Дениско спитав те, що давно вже кортіло спитати:

— А чому в неї таке ім'я — Зірка? Це й повністю так?

— Ні. Повністю — Зоряна. То цікава історія. Розумієш, батьки її, мій онук Володька і Галочка, його дружина, познайомилися у Болгарії під час молодіжної поїздки по "Супутнику". І так сталося, що познайомила їх там болгарська дівчина Зоряна, Зірка. Подружилися вони. Й досі листуються. І от коли народилася в них донечка, вони й назвали її на честь болгарської дівчини Зіркою. Мені дуже подобається. Хороше ім'я. І в небі — зірки, і на прапорах наших, і — взагалі... Хороше ім'я!

— Хороше, — повторив за ним Дениско і ще більше почервонів.

От тобі й секрет міжнародного листа!

Таємниця квартири номер сім ставало все менше й менше.

Лишався, мабуть, один тільки Дід Мороз.

20. ТАЄМНИЦІ НЕ ПОВИННІ ЗНИКАТИ

Зірка прилітає післязавтра!

У Дениска так калатає серце, що аж вуха позакладало.

Він ходить з кутка в куток по квартирі і нервово смикає головою. Він завжди смикає головою, коли дуже хвилюється. А зараз Дениско просто місця собі не знаходить від нервового збудження.

Післязавтра прилітає Зірка!..

Як він її зустріне?.. Вона сказала, що він "молоток". Отже вона вважає, що він справді на щось здатний. А що він такого зробив? Нічого особливого.

Якщо ти "молоток", то ти мусиш довести це чимось несподіваним, незвичайним, по-справжньому героїчним.

От якби була пожежа — винести когось з вогню... Або повінь — витягти з води... Або ще щось таке...-

Оно по телевізору у програмі "Час" майже щодня показують якісь незвичайні події — стихійні лиха, нещасні випадки, злочинні напади...

От якби...

Дениско зітхає.

Даремні сподівання!

Він сам це прекрасно розуміє.

Навіть якби й сталася якась надзвичайна подія — що він, другокласник, міг би зробити?

Ні з вогню нікого винести він, чесно кажучи, не в змозі — хіба що кицьку. Ні з води витягти — бо плаває ще поганенько. Ні тим паче захистити когось від збройного злочинного нападу.

Все це, як каже мама, — нереально.

Але бажання щось вчинити не проходить.

В уяві виникає раптом Пірат Вася.

Перша з ним зустріч. Як грали вони ото у футбол цілушкою хліба...

Стало відразу соромно. Перед дідом Кирилом.

І остання зустріч. На сходах. Отой замашний потиличник сердитої матері, коли Пірат мало носом не заорав у підвіконня....

І одразу стало жаль сердешного Пірата.

Дениско аж здригнувся, згадавши той епізод.

І враз подумалося: треба було б щось зробити. Щоб у футбол хлібом не грав більше. Це — раз. І — щоб потиличників більше від матері не одержував. Це — два.

Як то часто буває, рішення виникло несподівано і раптово.
Блискавкою спалахнуло у голові.

Написати листи!

І самому Пірату Васі. І його матері.

Хай їм стане соромно!

Піратові що хлібом у футбол грає. А матері його — що вона так
брутально, так не по-людському ставиться до свого сина,

Секретні, таємничі листи.

Хай думають, хай ламають голови, хто написав.

Скринька з секретом повинна діяти!

Таємниці не повинні зникати!

Дениско так чогось зрадів від цієї раптової ідеї, що навіть засміявся
уголос.

Здорово! Здорово він придумав!

Цілком секретно!

І єдина, кого він утаємничить у свій секрет, буде Зірка.

Першого листа Дениско складав Піратові.

Довго думав, що ж його написати, і нарешті написав:

"Цілком секретно!

Тільки в одному примірнику.

Розголошення карається законом.

Кілька тижнів тому було помічено, що ти грав хлібом у футбол. Оскільки у світі є країни, де діти вмирають з голоду, цей факт набуває серйозного значення. Політичного!.. Міжнародного!.. За тобою стежить іноземний агент. Наступного разу тебе буде сфотографовано і фото буде надруковано в закордонних газетах. Оpozориш рідну країну.

Д. 005".

Зашифрований підпис мав означати — Дениско з п'ятої квартири.

Листа Дениско написав друкованими літерами — щоб не можна було встановити почерк.

Потім почав думати над листом до Піратової матері.

Думав-думав, але нічого путящого чомусь придумати не міг.

Все-таки одна справа писати листа хлопцеві, майже ровеснику, а зовсім інша — дорослій людині, його матері.

Написати, що дітей б'ють тільки імперіалісти, як говорив своєму батькові герой однієї з дитячих книжок, — навряд чи подіє це на Піратову маму... Погрожувати, страхати — теж треба вміти...

До того ж Дениско раптом згадав анонімки, про які чув колись з дорослих розмов. І тато, і мама одностайно засуджували ті анонімки, тобто листи без підписів. Правда, анонімками називали скарги та

наклепи на когось у різні інстанції. А якщо пишеться людині на неї ж саму — може, то називається зовсім по-іншому... Але при згадці про анонімки писати листа Піратовій матері Дениско вже розхотів.

А щоб вона Пірата більше не била, — вони з Зіркою щось придумують. Разом. Удвох. Потім.

Полегшено зітхнувши, Дениско порвав аркуш, на якому вже було виведено друкованими літерами "Шановна Ліно Захарівно", — і тільки подумав, що даремно він дізнавався, як її звуть.

Листа Піратові він акуратно вклав у конверт з маркою, який лежав у мамі в шухлядці, заклеїв, написав адресу й замислився.

Опустити, як положено, щоб ішло поштою?

Довго чекати.

Підкинути просто під двері, як Зірка йому записку?

Несерйозно. Пірат одразу зрозуміє, що це дитячі вигадки.

І, вийшовши на сходи, він спустився вниз до поштових скриньок.

Кришки з дірочками прилягали до скриньок не дуже щільно, і тонкий конверт легко просунувся у шпарку.

Все!

Ніхто й не подумає, що це не поштарка вкинула...

...На другий день надвечір, коли Дениско вийшов у двір, він одразу побачив Пірата. Пірат був без велосипеда, і Дениско зрозумів, що він чекає його.

І справді...

— Гей ти! Нуль-нуль-п'ять! А йди-но сюди! — усміхнувся Пірат.

Дениско похолов. Він уже шкірою відчував, як зараз болітиме. Але з місця не зрушив.

Пірат сам підійшов до нього. Вийняв з кишені листа, покрутив у руках.

— "Розголошення" пишеться з двома "н". Грамотій! — Пірат знову усміхнувся. — А ти, виявляється, хлопець з фантазією!

Дениско звів на нього очі.

І побачив, що усмішка у Пірата добра і погляд не злий.

І в Дениска радісно залоскотало в грудях...

21. ОСТАННЯ РОЗГАДКА

Дениско весь час думав — як він зустрінеться з Зіркою, що вона скаже, а що скаже він... Чи одразу усміхнеться вона, чи, навпаки, буде серйозна (але серйозною він її зовсім не уявляв).

"А може... може, підготувати їй сюрприз який-небудь?"

У Денисковій родині любили сюрпризи.

Коли хтось із них приїздив після розлуки — чи Дениско з санаторію, чи тато з "поля", чи мама з відрядження (правда, то було лише один раз!), на столі обов'язково заставав такий собі натюрморт: залежно від пори року посередині або кавун великий, обкладений фруктами й цукерками, або торт, або пиріг домашній, — одним словом, щось смачненьке. Це називалося сюрпризом.

Але такий сюрприз для Зірки зробити було неможливо.

Що ж зробити? Що?

Дениско ламав голову і ніяк не міг придумати. Погляд його спинився на стіні, де висів у рамочці під склом його малюнок, який він подарував мамі цього року на Восьме березня: великий букет квітів у синій вазі. Мамі дуже сподобався малюнок, вона дзвінко поцілувала Дениска й сказала, що це найкращий подарунок з усіх подарунків на світі. "О! — подумав Дениско. — Подарую Зірці малюнок! То не якісь там цукерки — з'їв і нема. Малюнок лишається надовго. На все життя".

І Дениско зразу ж дістав альбом, фарби і заходився малювати. Він поспішав це зробити до маминого приходу на обід.

Задум виник одразу — Зірка на верблюді серед пустелі. Так, як вона йому наснилася колись.

Пустеля намалювалася жовтою фарбою дуже швидко. Верблюд малювався довше, але вийшов дуже симпатичний — губатий, горбатий, з довгими суглобистими ногами (Дениско змалював з картинки у книзі про зоопарк).

А от над Зіркою довелося попомучитись. Щоб не псувати весь малюнок і не малювати заново пустелю й верблюда, Дениско спершу малював Зірку на окремому аркуші. І тих окремих аркушів перепсував чи не з десяток. Руде волосся виходило добре, голубі очі теж. А от ніс і рот

— хоч ти вбийся. Дениско хотів намалювати, щоб Зірка усміхалася, та коли починав розтягати в усмішці рота, виходило таке, що було аж страшно дивитися. Не Зірка, а Карабас Барабас. Від усмішки довелося відмовитися. І Зірка нарешті всілася на верблюжому горбі — руда, голубоока і серйозна, навіть трохи засмучена, але симпатична.

Загалом Дениско лишився своєю роботою задоволений.

І от післязавтра стало вже сьогодні.

Зірка прилітала рано-вранці, як Дениско ще спав.

І коли він прокинувся, то одразу став прислухатися. Але нагорі було тихо. Мабуть, дорослі розійшлися на роботу, а Зірка лягла відпочивати після перельоту. Адже всю ніч вона летіла в літаку.

Знову Дениско з хвилюванням почав думати, як вони зустрінуться. Чи зустріне він її на подвір'ї, чи навіть на сходах, коли піде гуляти. Чи подзвонить йому по телефону дід Кирило й басовито скаже: "Зірка приїхала. Приходь!" Чогось він був майже певен, що саме дід Кирило подзвонить і скаже. І він весь час крутився біля телефону, щоб не прогавити дзвінок.

Але сталося несподіване.

Раптом пролунав дзвінок у двері.

Дениско відчинив і — завмер.

На площадці стояла Зірка з пакунком у руках.

— Здрастуй! — усміхнулася Зірка.

— Здрастуй! — і на Дениска раптом напав сміх. Він дивився на Зірку і сміявся, не кажучи ні слова. І вона сміялася теж.

Хвилини дві вони стояли й сміялися, дивлячись одне на одного.

Нарешті Зірка спитала:

— Можна зайти?

Він, зрозумівши, що забув її запросити в квартиру, засміявся ще дужче.

— Заходь, заходь! Аякже!

Ще хвилин п'ять вони реготали вже у квартирі.

— Ой, не можу!.. Ха-ха-ха! — вигукували по черзі то він, то вона.

Коли нарешті пересміялися, Дениско спитав:

— А ти коли прилетіла?

— У шість ранку, — сказала вона.

— А... — він ще не знав, що спитати. — А як летілося?

— Добре, — сказала вона і спитала. — А ти тут як?

— Ну — "як"? — Дениско пильно глянув на Зірку. — Ти ж, певне, знаєш.

Вона всміхнулась.

— Ну... дещо знаю... Та, мабуть, не все. Розкажи.

— Ні. Спершу ти розкажи.

— Що?

— Ну, звідки ти дізналась... про бабусю Івашенко і... взагалі?

— А це не я дізналась.

— А хто?

— А баба Маня. Марія Іванівна. Прабабуся моя. У черзі почула. В магазині. Сусідка Івашенкова розповіла. Бідкалася... Я взагалі сама думала цим зайнятися. Але мене у Середню Азію відправили. Несподівано. Прийшов увечері татків друг дитинства Віктор Іванович. Дядя Вітя. "Ой, каже, знаєте, завтра я лечу у відрядження у Фергану. На десять днів. У вас же там родичі. Може, щось передати хочете... А то, може, гайнемо разом?" — каже татові. А тато раптом: "Я не можу, а от Зірка..." І до мене: "Хочеш до дядька Степана на десять днів? Саїда, Оксанку побачиш. Ти ж тут зараз нудишся. І назад з дядею Вітею повернешся. Га?" І всі наші загорілися. Давай! Давай! Давай! Одна тільки баба Маня не дуже хотіла. Боялася за мене. Але її вмовили. У нас же всі заводні такі!.. Зібрали мене швиденько і... Про Івашенко я хотіла спершу поговорити з тобою. Але тебе десь не було... От я й написала. І у двері встромила. Вже перед самісіньким від'їздом. Як у машину сідали.

— А де ти дістала телефон депутата? І взагалі як додумалася?.. Без нього б я., не знаю. Бабуся Івашенко не хотіла ж нічого говорити... Такий характер!

Зірка опустила очі.

— Взагалі-то... він просив... але...

— Хто? Що просив?

— Та... "Хто"... Дідусь мій!.. Але тобі, я думаю, можна. Він тебе хвалив! Ти йому дуже сподобався!.. Просто...

Дениско почервонів.

— Який дідусь? — Щоб тільки не мовчати, щоб приховати якимось ніяковість, але вже догадуючись, спитав Дениско.

— Ну — "який"! Ну, мій дідусь Петрусь. Це ж він — депутат!

— Що?! — Дениско розгубився ("Так от чому голос його здався мені знайомим, от чого він мені підморгував! А я, дурненький, не догадався...").

— Депутат міської Ради.

— А чого ж?.. А що ж?..

— Він у нас взагалі передовик. Все життя. Скільки я його знаю. Орденоносець. Делегат з'їзду. Раціоналізатор. Винахідник. Авторських свідоцтв у нього майже сто. Одним словом — славетна людина, як каже дід Кирило. Гордість нашої сім'ї. Але такий скромняга — просто страх. І коли ми переїжджали сюди, він дуже просив нікому з сусідів про нього не розказувати. "Бо зараз такий, каже, час, перебудова. Той, хто вчора був передовик, сьогодні може опинитися в хвості. Почекайте, каже, трохи, поки я у сучасних умовах доведу, що я чогось вартий". І сидить зараз ночами, щось креслить, рахує...

— А чого ж ти тоді телефон його дала?

— А як би ти того Ігоря розшукав? Та й самій мені до дідуся звертатися було незручно... А коли стороння людина, то... Він же все-таки депутат. До нього знаєш скільки звертаються... Весь час...

— Гм... — усміхнувся Дениско. — А ти хитра...

Вона теж усміхнулася. І одразу перевела розмову на інше.

— А який дідусь Петрусь винахідник! Тобі дід Кирило "Артамонича" не показував?

— Якого "Артамонича"?

— Значить, не показував. Ходімо, я покажу. Хочеш?

— Авжеж!

Коли вони вийшли на сходи, Дениско, глянувши на Зірку, раптом згадав — вона ж була з пакетом. А тепер — руки вільні.

"Де ж вона його лишила? Де?" — занепокоївся він. Але питати було незручно, і він так і не спитав.

Зірка одчинила двері ключем і сказала тихо:

— Тільки не дуже кричи. Дід Кирило, мабуть, ліг подрімати. Він усю ніч не спав, мене чекаючи.

Дениско навшпиньках пішов слідом за Зіркою по коридорах — спершу по одному, потім, перейшовши через велику кімнату, в якій стояв довгий стіл і багато стільців, — по другому.

І от вони увійшли у теж велику кімнату, обстановки якої Дениско навіть не помітив, бо одразу завмер, вражений.

Під стіною стояв велосипед. Ні, не велосипед, а щось незвичайне, щось дивовижне, чого Дениско ніколи в житті не бачив, навіть по телевізору.

Коліс було два, а от педалей — три пари, а місьць — аж чотири. І керма два. Переднє кермо вигнуте, наче дивовижні залізні роги. І між ними крісельце, а поперед крісельця — педалі, що крутять ланцюг передачі до переднього колеса.

За першим сідлом ще одне, і перед ним приварене до рами кермо, яке не повертається, а просто щоб за нього триматися тому, хто сидить на Другому сідлі.

Там, де в нормального велосипеда багажник — ще одне крісельце, вже без педалей, із запобіжними ремінцями.

А обабіч заднього колеса, на алюмінієвих трубчатих штангах, два брезентових мішки-багажники, геть усі списані назвами міст: Київ — Харків — Миколаїв — Запоріжжя — Одеса — Ужгород — Кишинів і ще інші — Дениско всіх і прочитати не встиг.

— Ух ти! — тільки й вимовив він.

— Це і є "Артамонич"! — сказала Зірка. — Названий так на честь російського кріпака-винахідника Артамонова, що побудував перший двоколісний металевий велосипед. Подобається?

— Чудо!

— Дідусь Петрусь сам зробив. Ще як тато і дядя Стьопа маленькі були. Тато отут на передньому сидінні педалі крутив, а дядя Стьопа, —

він на два роки молодший, — на цьому задньому сидів. А дідусь Петрусь з бабусею отут... Такий спарений велосипед називається тандем. Влітку, у відпустку, вони по всій Україні мандрували. Завзяті туристи були... Здорово, правда?

— Здорово, — сказав Дениско і раптом побачив на письмовому столі досить величеньку синтетичну новорічну ялинку, обвиту червоною стрічкою з написом: "Вітаємо з Новим, 1988 роком!"

"Але ж зараз ще тільки серпень вісімдесят сьомого", — здивувався Дениско і запитально глянув на Зірку:

— А це що?

— А — ялинка?.. Це наш дідусь Петрусь достроково виконав річний план... І його привітали з заводу.

"Так от чому Дід Мороз! От чого вони всі ховалися і чого дід Кирило і Марія Іванівна не говорили правди! Дідусь Петрусь просив не розголошувать, тому й представники заводу разом із Дідом Морозом так себе поводити".

Остання таємниця квартири номер сім перестала існувати.

22. СЮРПРИЗ

І все-таки — ні! Секрети і таємниці ще існували.

Коли Дениско увечері ліг спати, то відчув незручність. Щось муляло йому. В головах у нього під простирадлом була диванна подушечка, поверх якої мама стелила простирadlo, а тоді вже його подушку — щоб було вище.

Сьогодні було і вище, і твердіше, ніж звичайно.

Дениско сунув руку під простирadlo і під диванну подушечку і намацав якийсь предмет. Витяг. То був той пакунок, що його тримала у руках Зірка, коли прийшла.

У Дениска закалатало серце.

Як він міг забути?

Він не згадав про це впродовж усього дня.

Що робити?

Розгорнути?

А якщо вона випадково забула?

Буде нечесно, негарно.

Та потім він подумав: "Ну хіба могла вона, принісши цей пакунок, "випадково" сунути його під диванну подушечку, та так, що навіть мама, коли стелила постіль, не помітила? Ні! Не могла!"

Мами в кімнаті не було. Коли Дениско лягав спати, вона завжди зачиняла двері і йшла на кухню — готувати обід на завтра, або до себе в кімнату — читати книжки по медицині.

І Дениско, намагаючись не дуже шарудіти папером, обережно розгорнув пакунок.

У пакунку лежали загорнуті в целофан брикетики різних східних ласощів — сушеної дині, інжиру, ізюму, кураги. І ще складена вчетверо візерунчаста тюбетейка.

Поверх усього лежала листівка з верблюдом у пустелі, на звороті якої чітким дівчачим почерком другокласниці було написано:

"Привіт із Фергани".

Дениска кинуло в жар.

Не він їй, а вона йому зробила сюрприз.

А малюнок лежав у шафі. Він так і не наважився витягти його.

Майже весь день був Дениско разом із Зіркою.

Вони дивилися разом мультики по телевізору, слухали дитячі платівки, яких у Зірки було багато, дивилися діафільми. Гуляли у дворі і — ви здивуєтеся — навіть грали у футбол. Зірка дуже непогано була по м'ячу. І на воротах стояла добре. Дениско згадував свій сон і всміхався.

Але найбільше вони розмовляли.

Вона розповідала йому про Фергану, про тамтешні звичаї, про різні цікавинки, які завжди є у кожному куточку землі, про те, як перетворюють пустелю у квітучий край.

Вона справді каталася і на осликах, і на верблюді. Хоча й не сама, а з дядьком Степаном, а найбільше з тітонькою Саїдою.

Між іншим, коли вони вийшли у двір, то раптом побачили, що по асфальтовій доріжці їде на велосипеді Пірат, а на рамі в нього сидить

малий хлопчинка. То був один з тих малюків, яким будувала Зірка з піску замок, зруйнований Піратом.

Дениско й Зірка глянули один на одного і усміхнулися.

Пірат удав, наче не бачить їх.

Дениско спершу хотів розказати Зірці про свої сутички з Піратом, але потім подумав, що вийде, наче він хизується власним благородством. І не розказав...

Увечері, коли всі Гнатюки поприходили з роботи, була вечеря, на яку запросили Дениска з мамою.

Сиділи у великій кімнаті за довгим столом. На чільному місці дід Кирило і Марія Іванівна (яка не стільки сиділа, скільки метушилася навколо столу, подаючи страви і пильно стежачи, щоб усі добре їли). Тоді Петро Кирилович і Світлана Василівна. Далі Зірчині батьки Володимир Петрович і Галина Семенівна. Ще далі Зірка. А біля неї Дениско з мамою — якраз навпроти діда Кирила і Марії Іванівни, на чільному гостьовому місці.

Вечеря була не вечеря, а сама радість. Дениско навіть забував ковтати, бо весь час розкривав рота від цікавості. Всі по черзі щось розказували, різні новини, які сталися за день. А дід Кирило раз у раз кидав дотепні репліки, і всі дружно сміялися.

Марія Іванівна аж світилася, з любов'ю дивлячись то на одного, то на другого.

Ставлячи на стіл пиріг, вона схилилася до Дениска та його мами й шепнула:

— Ну як би ми жили окремо?.. Я задля цих вечірніх годин і живу зараз на світі. Коли всі отак посходяться й вечеряють... Снідати разом якось не виходить, кожен поспіша на роботу — хто раніше, хто пізніше... Обідають на роботі. А от вечеряємо завжди разом. І це щоденне моє свято...

Коли Марія Іванівна знову побігла на кухню, мама прошепотіла Денискові:

— Яка прекрасна дружна сім'я! Правда? — і, не чекаючи відповіді, зітхнула. — Як жаль, що ми зі своїми не живемо разом.

А потім був кіносеанс.

Під стіною поставили на маленькому столику кінопроектор.

І дід Кирило почав крутити свої "сюжети".

Спершу сільські.

Поле. Трактор. Висунувшись з кабіни, щось веселе кричить немолодий уже тракторист.

— Оранка на зяб, — коментує дід Кирило. — За кермом — передовик нашого колгоспу Іван Тертичний. Мій друг і напарник. Рік тисяча дев'ятсот шістдесят третій. Початок моєї кінокар'єри. Зйомка з сусіднього трактора.

Знову поле. Комбайни збирають урожай.

— Хліб — державі! Зйомка з комбайна. Тисяча дев'ятсот сімдесятий рік.

Колгоспний сад. Двоє дядьків з мішками тікають. Один обернувся, свариться кулаком.

— Розкрадачі колгоспного добра брати Дударенки. Зйомка "прихованою камерою". З велосипеда.

— А кому ото розкрадачі кулака показують? "Прихованій камері"? — в'їдливо спитала Марія Іванівна.

— Спершу камера була "прихована", потім трохи відкрилася, — незворушно продовжував дід Кирило. — Після показу цього сюжету у сільському клубі брати розкаялися і почали виправлятися.

Потім була закордонна хроніка — Прага, Братіслава, Брно...

— Це коли я їздив у Чехословаччину. Спецтурпоїздка — ветерани війни по визволених ними країнах. На честь сорокаріччя Перемоги.

Потім були міські сюжети — Київ, Харків, Полтава, Одеса...

Першотравнева демонстрація у Києві. Урядова трибуна. Знатні люди. Серед них — Петро Кирилович.

— Заявляю протест! — вигукнув Петро Кирилович.

Та було пізно. На екрані вже поспішала кудись заклопотана Марія Іванівна. Обернулася. Усміхнулася. Помахала рукою (не глядачам, звичайно, а своєму Кирюші, що знімав її "прихованою камерою").

А потім... Дениско побачив на екрані... себе.

Хлібний магазин. Кричить, затуляється руками підмальована продавщиця. А поряд з касою — він, Дениско. Усміхається. Рота

роззявив. Кумедний такий. Якби ж знав, що дід Кирило і його знімає,— хоч рота закрив би...

— Сфера обслуговування. Рейд за скаргами трудящих, — рівним голосом диктора говорить дід Кирило.

І нарешті — кабінет Івашенка. Поважний, статечний, випещений Юрій Віталійович, одкинувши назад голову, сміється самовпевнено.

І враз — наче відро води на нього вилили — заметушився, руками безладно заметляв...

— Отакий... синочок! — мовив дід Кирило. І не сказав більше нічого. Мабуть, усі знали, про кого йдеться.

— Він приходив у лікарню. Разом із сином, — сказала Денискова мама. — Така була, кажуть, сцена!.. Клявся, божився, що ніколи не залишить більше матір, що регулярно двічі на тиждень приїздитиме до неї, а Ігор і ночуватиме в суботу-неділю... Так що...

Мати непомітно поклала руку Денискові на плече і погладила. У кімнаті була напівтемрява, але Дениско побачив, що всі обернулися й подивилися на нього. І Зірка, що сиділа поруч з ним, теж подивилася на нього й усміхнулася. І Денискові раптом здалося, що він знає її давно-давно, все життя. Так йому легко було й добре сьогодні з нею!..

І от перед сном — сюрприз!.. Вона навіть і словом не натякнула за весь день про пакунок. Оце характер! Дарма що дівчина.

Дениско схопився з ліжка, надів на голову тюбетейку і підбіг до дзеркала.

Звідти дивився на нього щасливий кирпичний хлопчик.

А потім він лежав у тибетейці і, як завжди перед сном, позирав на карту.

І враз карта ожила перед його очима.

Отам, де Уральські гори, він побачив тата, що шукає в ущелині рідкоземельні елементи.

А ще вище, північніше, майже на березі Льодовитого океану — нафтові вишки і серед них у снігу обморожений Борис Васильович Ковгаленко, начальник УБР.

А внизу, на півдні, на березі Азовського моря, у місті Жданові біля вогнедишної печі сталевар Михайло Череда. А десь тут, в українських степах, голова колгоспу Алла Баранова.

І всіх Гнатюків побачив Дениско, і маму свою, і ще багатьох-багатьох незнайомих людей, яких він бачив колись по телевізору і які ожили зараз в його уяві. Всі вони щось робили, рухалися, поралися, клопоталися...

Карта була наче величезний людський мурашник.

І подумав Дениско — як багато людей на нашій землі, у Радянському Союзі, і як багато вони роблять різного всякого, щоб його Денискове, і Зірчине життя було радісним і веселим.

Бо якщо не знайде тато корисних копалин, руди, нафти, вугілля, рідкоземельних елементів, то не виплавить сталевар Михайло Череда сталі й чавуну. І не зробить дідусь Петрусь із тої сталі машини. А не добуде Ковгаленко нафти — не будуть машини рухатися. Не полетять літаки учня Марії Іванівни Віктора Кузовкова.

А без таких, як Зірчині батьки, не буде електроніки, тобто телевізора навіть не буде і мультиків по телевізору.

А без таких, як дід Кирило і Алла Баранова, не буде хліба та їжі всякої.

Словом, усі люди на землі потрібні одне одному.

Ці речі, такі прості й звичайні, вперше спали на думку Денискові.

І це було відкриття для нього.

Він подумав, що обов'язково розкаже завтра Зірці про своє відкриття.

Остання думка перед тим, як він заснув, була: "От виросту й одружуся із Зіркою. І прорубаємо стелю, зробимо кручені сходи й будемо жити усі вкупі, в одній квартирі на два поверхи — мама, тато, я, Зірка і всі Гнатюки.

От буде гарно!

От буде весело!..."

...І одразу йому наснилося, що він їде на "Артамоничі". Сидить на отому передньому крісильці і крутить педалі. А на задньому крісильці сидить його дружина Зірка. А на першому сидлі його тато, а на другому мама. І вони утрюх з татом і мамою бадьоро накручують педалі. А Зірка ззаду сміється-заливається. І волосся її руде сонячно-променисто горить — аж дивитися боляче.

І заспіває вона пісню, слів якої Дениско не може розібрати, але дуже та пісня гарна й весела. І всі вони підхоплюють, і Дениско теж.

А ззаду вже крутять педалі не його тато з мамою, а Зірчині.

А через хвилину це вже не тато, з мамою Зірчині, а дідусь Петрусь і бабуса Світлана Василівна.

А через мить — уже дід Кирило і Марія Іванівна.

І це так весело, так радісно, що й не сказати...

Коли мама зайшла, щоб погасити світло, вона спинилася вражена і зворушена.

Її син Дениско спав у тюбетейці і сміявся уві сні.